

อภิปุณฺณพจนนา

❖ พุทธศาสนสุภาษิต ❖

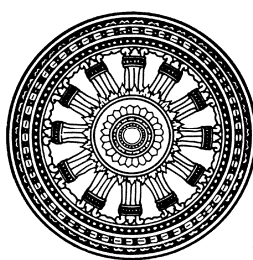

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

อมฤตพจนานา

พุทธศาสนสุภาษิต

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ธรรมทานกุศลจิต

พุทธศก ๒๕๖๖

อมฤตพจนนา: พุทธศาสนสุภาษิต

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN: 974 85782 2 4

ฉบับบาลี-ไทย พิมพ์ครั้งแรก ในนครนิวยอร์ก พ.ศ. ๒๕๒๐

(ใช้ชื่อว่า พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก)

ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — พฤษภาคม ๒๕๕๖ - ๒๖,๐๐๐ เล่ม

(ศ.กิตติคุณ ดร.สมศีล ฌานวงศ์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ)

ฉบับไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — กันยายน ๒๕๕๖ - ๑๕,๐๐๐ เล่ม

ฉบับบาลี – ไทย

(ใช้ต้นฉบับในฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ)

พิมพ์ครั้งที่ ๓๓ – เมษายน ๒๕๖๖

— มูลนิธิธรรมทานกุศลจิตและพิพิธภัณฑ์จรรโลงพุทธศาสนา ๑๐,๐๐๐ เล่ม

หนังสือนี้ **ไม่มีลิขสิทธิ์** อนุญาตให้พิมพ์โดยไม่เสีย แต่เพื่อให้เนื้อหาสาระของหนังสือถูกต้องสมบูรณ์ ผู้ประสงค์จะพิมพ์ จากแหล่งใดก็ได้ ที่ บัญชีแนบมาวัน ศาสนาพระทัย ศ.สมพรณ จ.นครปฐม ๗๖๒๓๑๐ เพื่อขอรับต้นแบบหนังสือ **ฟรี** แล้วนำไปดำเนินการพิมพ์เอง ที่ไหนอย่างไร แล้วแต่เห็นชอบพอใจของตน

www.watnyanaves.net

พิมพ์ที่:

อนุโมทนา

มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต มีความตั้งใจใฝ่กุศลในการบำเพ็ญ
ธรรมทาน และมีความจริงจั่งมั่นคงในการแผ่ขยายแจกจ่ายธรรม
เพื่อส่งเสริมการศึกษาและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่
ได้จัดพิมพ์หนังสือธรรมแจกมอบเป็นทานต่อเนื่องมา

บัดนี้ ดร.ชัยยุทธ ปิณฑนโธวาท ประธานมูลนิธิธรรมทานกุศล
จิต และพิพิธภัณฑ์จรรโลงพุทธศาสนา ได้แจ้งกัลยาณันท์ที่จะ
จัดพิมพ์หนังสือ **อมฤตพจนานุกรม: พุทธศาสนสุภาษิต** ฉบับบาลี – ไทย
เพื่อถวายแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นิสิตนักศึกษา ที่กำลัง
ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และแจกจ่ายเป็นธรรมทานแก่บุคคล
ทั่วไป ในโอกาสที่มีกิจกรรมงานบุญต่างๆ ที่มูลนิธิฯ และพิพิธภัณฑ์
ฯ จัดขึ้น ดังที่ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมา

ขออนุโมทนามูลนิธิธรรมทานกุศลจิต และพิพิธภัณฑ์จรรโลง
พุทธศาสนา ที่มีน้ำใจใฝ่ธรรม มั่นคงจริงจั่งในธรรมทานบุญกิริยา
เพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรม อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขที่แท้และ
ยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคม

ขอให้กุศลจริยาเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาในแนวทางไตรสิกขา
นี้ เป็นปัจจัยแห่งความเจริญแพร่หลายของพระสัทธรรม เพื่อความ
เกษมศานต์ของมหาชน ตลอดกาลยาวนานสืบไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒ เมษายน ๒๕๖๖

สารบัญ

อัฐโณทก

ก

๑. คน	๑
๒. ผีกต-รับผิตชอบตน	๑๒
๓. จิตใจ	๒๐
๔. การศึกษา	๒๓
๕. ปัญญา	๒๘
๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว	๓๕
๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่	๓๙
๘. ครอบครัว-ญาติมิตร	๕๐
๙. การคบหา	๕๔
๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน	๖๓
๑๑. สามัคคี	๗๑
๑๒. การปกครอง	๗๓
๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว	๘๒
๑๔. กรรม	๙๑
๑๕. กิเลส	๙๓
๑๖. คุณธรรม	๙๗
๑๗. วาจา	๙๙
๑๘. ชีวิต-ความตาย	๑๐๒
๑๙. พันทุกข์-พบสุข	๑๑๑
ความเป็นมาของหนังสือ	๑๑๗
คำปรารภ (ในการพิมพ์ฉบับ บาลี-ไทย-อังกฤษ ครั้งที่ ๑)	๑๒๑

๑. คน

ปัจเจกจิตตา ปุณฺณ สัพพสตฺตา

ประตาสัตว์ ต่างคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ

๑ [๐๑.๐๑]*

(๒๗/๑๘๓๗)**

นนานาทิฏฺฐิเก นานยิสฺสสึ เต

มนุษย์ทั้งหลายต่างความคิดต่างความเห็นกัน
ท่านจะกำหนดให้คิดเห็นเหมือนกันหมด เป็นไปไม่ได้

๒ [๐๑.๐๒]

(๒๗/๗๓๐)

ยถา น สกฺกา ปจฺวี สมายํ

กาตุํ มนุสฺสเสน ตถา มนุสฺสสา

แผ่นดินนี้ ไม่อาจทำให้เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ ฉะนั้น
มนุษย์ทั้งหลายจะทำให้เหมือนกันหมดทุกคนก็ไม่ได้ ฉะนั้น

๓ [๐๑.๐๓]

(๒๗/๗๓๑)

*ตัวเลขในวงเล็บ [] คือเลขหมวด และเลขภาษิตภายในหมวดนั้น ตามลำดับ ส่วนตัวเลข
หน้าวงเล็บ [] คือเลขภาษิตที่เรียงลำดับตลอดทั้งเล่ม

**ตัวเลขในวงเล็บ () คือเลขเล่ม และเลขข้อตามลำดับ ในคัมภีร์ที่มาในพระไตรปิฎกภาษา
บาลีฉบับสยามรัฐ

เยเนว เอโก ลภเต ปสํสํ
เตเนว อญเญ ลภเต นิหิตารํ

เหตุอย่างหนึ่ง ทำให้คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญ
เหตุอย่างเดียวกันนั้น ทำให้อีกคนหนึ่งได้รับการนิทา

๕ [๐๑.๐๔]

(๒๗/๑๘๓๖)

ตเถเวกสุส กลุยานํ ตเถเวกสุส ปาปกํ
ตสุมา สพุพํ น กลุยานํ สพุพํ วาปี น ปาปกํ

สิ่งเดียวกันนั้นแหละ ดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เสียสำหรับอีกคนหนึ่ง
เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ มิใช่ว่าจะดีไปทั้งหมด
และก็มีมิใช่จะเสียไปทั้งหมด

๕ [๐๑.๐๕]

(๒๗/๑๒๖)

อุกุกกุเจ สุรมิจฺจนฺติ มนฺตีสฺสุ อุกฺกุหฺลํ
ปิยญฺจ อนฺนปानมฺหิ อตฺเต ชาเต จ ปญฺชิตํ

เมื่อเกิดเหตุร้ายแรง ย่อมต้องการคนกล้าหาญ
เมื่อเกิดข้าวตังเต็น ย่อมต้องการคนหนักแน่น
เมื่อมีข้าวน้ำบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อเกิดเรื่องราวลึกซึ้ง ย่อมต้องการบัณฑิต

๖ [๐๑.๐๖]

(๒๗/๙๒)

อลโส คีหิ กามโกคิ น สาธุ
 อสญฺญโต ปพฺพชิตฺโต น สาธุ
 ราชา น สาธุ อนิสम्मการี
 โย ปณฺฑิตฺโต โกธโน ตํ น สาธุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียจคร้าน ไม่ดี
 บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี
 ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไม่ดี
 บัณฑิตมักโกรธ ไม่ดี

๗ [๐๑.๐๗]

(๒๗/๒๑๗๕)

ทกุขํ คหปตํ สาธุ สํวิภชฺชญฺจ โภชนํ
 อหาโส อตุถฺลลาเภสุ อตุถฺพยาปตฺติ อพฺยโต

ผู้ครองเรือนขยัน ดีข้อหนึ่ง
 มีโภคทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อสอง
 ถึงที่ได้ผลสมหมาย ไม่เลิกลอย ดีข้อสาม
 ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ไม่หมดกำลังใจ ดีครบสี่

๘ [๐๑.๐๘]

(๒๗/๑๑๗๕)

น มชฺเชถ ยสํ ปตฺโต
ข้อหนึ่ง ไต่ยศแล้วไม่พึงเมา

น พยาธะ ปตฺตสํสยํ
ข้อสอง ถึงมีเหตุอาจถึงแก่ชีวิต ไม่พึงใจเสีย

วายเมถว กิจฺเจสุ
ข้อสาม พึงพยายามทำกิจทั้งหลายเรื่อยไป

สํวเร วิวรานิ จ
ข้อสี่ พึงระวังตนมิให้มีช่องเสีย

๙ [๐๑.๐๙]

(๒๘/๒๒๖)

ทูลฺลโก อํคสมฺปนฺโน

คนที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่าง หาได้ยาก

๑๐ [๐๑.๑๐]

(๒๘/๓๐๐)

สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตฺถเนหิ ยนฺติ มโหทธิ
ห้วยน้ำน้อย ไหลดังสนั่น ห้วยน้ำใหญ่ ไหลนิ่งสงบ

ยทฺธกํ ตํ สนฺติ ยํ ปฺฐํ สนฺตเมว ตํ

สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นดัง สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเงียบ

อชฺฌมกฺกุฏูปโม พาโล รหโท ปุโรว ปณฺธิโต

คนพาลเหมือนหม้อมีน้ำครึ่งเดียว บัณฑิตเหมือนห้วงน้ำที่เต็ม

๑๑ [๐๑.๑๑]

(๒๕/๓๘๙)

โย จ วสุสสดี ชีเว กุสิดโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทพฺพํ

ผู้ใดเกียจคร้าน หย่อนความเพียร
ถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ก็ไม่ดีอะไร
ชีวิตของผู้เพียรพยายามจริงจั่งมั่นคง
เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่า

๑๒ [๐๑.๑๒]

(๒๕/๑๘)

มาเส มาเส สหสฺเสน โย ยเชถ สดี สมํ
เอกญจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปี ปุชฺเช
สา เยว ปุชฺชา เสยฺโย ยญฺเญ วสุสสดี หุตํ

ผู้ใดใช้ทรัพย์จำนวนพัน ประกอบพิธีบูชาทุกเดือน
สม่ำเสมอตลอดเวลาร้อยปี
การบูชานั้นจะมีค่ามากมายอะไร
การยกย่องบูชาบุคคลที่อบรมตนแล้วคนหนึ่ง
แม้เพียงครูเดียวประเสริฐกว่า

๑๓ [๐๑.๑๓]

(๒๕/๑๘)

น ชจุจา วสโล ไหติ

ใครๆ จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

น ชจุจา ไหติ พุราหุมโณ

ใครๆ จะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

กมฺมุนา วสโล ไหติ

คนจะเลว ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

กมฺมุนา ไหติ พุราหุมโณ

คนจะประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

๑๔ [๐๑.๑๔]

(๑๓/๗๐๗)

เนสา สภา ยตุถ น สนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา

๑๕ [๐๑.๑๕]

(๑๕/๗๒๕)

น กามกามา ลปฺยนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษ ไม่ปราศรัยเพราะอยากได้กาม

๑๖ [๐๑.๑๖]

(๒๕/๑๖)

สนฺโต น เต เย น วทนฺติ ธมฺมํ

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ

๑๗ [๐๑.๑๗]

(๑๕/๗๒๕)

สุขเขน ฝูงจ่า อถวา ทุกเขน
น อจุจาวจํ ปณฺทิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิต ได้สุข หรือถูกทุกขกระทบ ก็ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ

๑๘ [๐๑.๑๘]

(๒๕/๑๖)

เอวเมว มนุสฺเสสุ ททโร เจปี ปญฺญวา
โส หิ ตตฺถ มหา โหติ เนว พาโล สรีรฺวา

ในหมู่มนุษย์นั้น ถึงแม้เป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็นับว่าเป็นผู้ใหญ่

แต่ถ้าโง่ ถึงร่างกายจะใหญ่โต ก็หาเป็นผู้ใหญ่ไม่

๑๙ [๐๑.๑๙]

(๒๗/๒๕๔)

น เตน เถโร โหติ เยนสุสฺส ปลิตํ สีโร
ปริปกฺโก วโย ตสฺส โมฆชิณฺโณติ วุจฺจติ

คนจะชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เพียงเพราะมีผมหงอก ก็หาไม่

ถึงวัยของเขาจะหง่อม ก็เรียกว่าแก่เปล่า

๒๐ [๐๑.๒๐]

(๒๕/๒๕๔)

ยมุหิ สจฺจญฺจ ฐมฺโม จ อหีสา สญฺญโม ทโม
โส เว วนฺตมโล อีโร โส เถโรติ ปุจฺจติ

ส่วนผู้ใดมีสัจจะ มีธรรม มีอหิงสา มีสัจญะ มีทมะ
ผู้นั้นแลเป็นปราชญ์สลัคมลทินได้แล้ว เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่

๒๑ [๐๑.๒๑]

(๒๕/๒๕๔)

น นคฺคจริยา น ชฎา น ปงฺกา
 นานาสกา ตณฺฑิลสายิกา วา
 รโหชลล์ อุกกุฏิกปฺปธานํ
 โสเธนฺติ มจฺจํ อวิติณฺณกงฺขํ

มิใช่การประพัตติตนเป็นชีเปลือย มิใช่การเกล้าผมทรงชฎา
 มิใช่การบำเพ็ญตบะนอนในโคลนตม มิใช่การอดอาหาร
 มิใช่การนอนกับดิน มิใช่การเอาฝุ่นทาตัว มิใช่การตั้งทำนงดอก
 ที่จะทำให้คนบริสุทธิได้ ในเมื่อความสงสัยยังไม่สิ้น

๒๒ [๐๑.๒๒]

(๒๕/๒๐)

อลงฺกโต เจปิ สมํ จเรยฺย
 สนฺโต ทนฺโต นียโต พุรฺหมจารี
 สพุเพสฺสุ ภูเตสฺสุ นิธาย ทณฺฑํ
 โส พุราหฺมเณ โส สมเณ ส ภิกฺขุ

ส่วนผู้ใด ถึงจะตกแต่งกาย สวมใส่อาภรณ์
 แต่หากประพัตติชอบ เป็นผู้สงบ ฝึกอบรมตนแน่วแน่
 เป็นผู้ประพัตติธรรมอันประเสริฐ
 เลิกละการเบียดเบียนปวงสัตว์ทั้งหมดแล้ว
 ผู้นั้นแล จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ
 หรือเป็นพระภิกษุ ก็ได้ทั้งสิ้น

๒๓ [๐๑.๒๓]

(๒๕/๒๐)

โย พาลิ มณฺเฑติ พาลุยัง
 ปณฺทิตโต วาปี เตน โส
 พาลิ จ ปณฺทิตมานี
 ส เว พาลิตี วุจฺจติ

ผู้ใดเป็นพาล รู้ตัวว่าเป็นพาล ก็ยังนับว่าเป็นบัณฑิตได้บ้าง
 ส่วนผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
 ผู้นั้นแล เรียกว่าเป็นพาลแท้ๆ

๒๔ [๐๑.๒๔]

(๒๕/๑๕)

สาธุ โข ปณฺทิตโต นาม น เตวว อติปณฺทิตโต

อันว่าบัณฑิตนั้นดีแน่ แต่ว่าบัณฑิตเลยเถิดไปก็ไม่ได้

๒๕ [๐๑.๒๕]

(๒๗/๙๘)

น हि สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺทิตโต
 อิตถีปี ปณฺทิตตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺจุชฌนา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีมีปัญญาหยั่งเห็นในการณนั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต

๒๖ [๐๑.๒๖]

(๒๗/๑๑๔๑)

น हि สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺทิตโต
 อิตถีปี ปณฺทิตตา โหติ ลหฺมตฺถํ วิจฺจุชฌนา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีคิดการได้ฉับไว ก็เป็นบัณฑิต

๒๗ [๐๑.๒๗]

(๒๗/๑๑๔๒)

ยสํ ลหฺวณ ทุมฺเมโธ อนฺตํ จรติ อุตฺตโน
 อุตฺตโน จ ปเรสฺสญจ หีสาย ปฏิปฺชฺชติ

คนทรมปัญญา ได้ยศแล้ว
 ย่อมประพาสแต่การอันไม่เกิดคุณค่าแก่ตน
 ปฏิบัติแต่ในทางที่เบียดเบียนทั้งตนและคนอื่น

๒๘ [๐๑.๒๘]

(๒๗/๑๒๒)

อุชฺฌตฺติพลา พาลา

ขุมกำลังของคนพาล คือการจ้องหาโทษของคนอื่น

นิชฺฌตฺติพลา ปณฺชิตา

ขุมกำลังของบัณฑิต คือการไตร่ตรองโดยพินิจ

๒๙ [๐๑.๒๙]

(๒๓/๑๑๗)

นินฺทฺหฺนฺติ ตฺถุนฺหิมาสีนํ

คนนึ่งนึ่ง เขาก็นินทา

นินฺทฺหฺนฺติ พหุภาณินํ

คนพูดมาก เขาก็นินทา

มิตฺภาณิมฺปิ นินฺทฺหฺนฺติ

แม้แต่คนพูดพอประมาณ เขาก็นินทา

นตฺถิ โลก อนินฺทฺหิตो

คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก

๓๐ [๐๑.๓๐]

(๒๕/๒๗)

น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ
 เอกนฺตํ นินฺนฺติโต ไปโส เอกนฺตํ วา ปสฺสฺสิโต

คนที่ถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว
 ไม่เคยมีมาแล้ว จักไม่มีต่อไป ถึงในขณะนี้ ก็ไม่มี

๓๑ [๐๑.๓๑]

(๒๕/๒๗)

ยญฺเจ วิญญู ปสฺสฺสนฺติ อนุวิจฺจ สุเว สุเว
 โก ตํ นินฺนฺติตฺมรหติ

แต่ผู้ใด วิญญูชนพิจารณาอยู่ทุกวัน ๆ แล้วกล่าวสรรเสริญ ...
 ผู้นั้น ใครเล่าจะควรถิเตียนเขาได้

๓๒ [๐๑.๓๒]

(๒๕/๒๗)

ครหาว เสยฺโย วิญญูหิ ยญฺเจ พาลปฺปสฺสนา

วิญญูชนตำหนิ ดีกว่าคนพาลสรรเสริญ

๓๓ [๐๑.๓๓]

(๒๖/๓๘๒)

ปริฏฺโต มฺหํ โหติ อติตฺติโก จ เวรฺวา

อ่อนไป ก็ถูกเขาดูหมิ่น แข็งไป ก็มีภัยเวร

๓๔ [๐๑.๓๔]

(๒๗/๑๗๐๓)

อนุมฺมุเม สฺมาจเว

พึงประพฤติให้พอเหมาะพอดี

๓๕ [๐๑.๓๕]

(๒๗/๑๗๐๓)

๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน

สนาถา วิหระถ มา อนาถา

จงอยู่อย่างมีหลักยึดเหนี่ยวใจ อย่าเป็นคนไร้ที่พึ่ง

๓๖ [๐๒.๐๑]

(๒๔/๑๗)

อดุดา หิ อดุดโน นาโถ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๓๗ [๐๒.๐๒]

(๒๕/๒๒)

อดุดนา หิ สุทฺถเตน นาถํ ฌมตี พุทฺธภา

มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก

๓๘ [๐๒.๐๓]

(๒๕/๒๒)

อดุดา หิ กิริ ทุทุทโม

เป็นที่รู้กันว่า ตนนี้แหละฝึกได้ยาก

๓๙ [๐๒.๐๔]

(๒๕/๒๒)

อดุดานํ ทมยนฺติ ปญฺชิตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

๔๐ [๐๒.๐๕]

(๒๕/๑๖)

อดุตา สุทนต์โต ปุริสสุส ไซติ
 ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นเครื่องรุ่งเรืองของคน

๔๑ [๐๒.๐๖]

(๑๕/๖๖๕)

นตฺถิ อดุตฺตสมํ เปมํ
 รักอื่นเสมอด้วยรักตน ไม่มี

๔๒ [๐๒.๐๗]

(๑๕/๒๙)

อดุตา หิ ปรมํ ปิโย
 ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง

๔๓ [๐๒.๐๘]

(๒๓/๖๑)

อดุตานญฺเจ ปิยํ ชญฺเภา น นํ ปาเปน สํยุเซ
 ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรเอาตนนั้นไปพัวพันกับความชั่ว

๔๔ [๐๒.๐๙]

(๑๕/๓๓๖)

รกุเขยุย นํ สุรกุชิตํ
 ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี

๔๕ [๐๒.๑๐]

(๒๕/๒๒)

อดุตานํ อูปหตฺวาน ปจฺฉา อญฺญํ วิหีสติ
 คนทำร้ายตนเองก่อนแล้ว จึงทำร้ายผู้อื่นภายหลัง

๔๖ [๐๒.๑๑]

(๒๒/๓๒๕)

โย จ รุกขติ อตุตานํ รุกขโต ตสฺส พาทิโร

ผู้ใดรักษาดินได้ ภายนอกของผู้นั้นก็เป็นอันได้รับการรักษาด้วย

๔๗ [๐๒.๑๒]

(๒๒/๓๒๕)

ตสฺมา รุกฺเขยฺย อตุตานํ อุกฺขโต ปณฺฑิตो สทา

ฉะนั้น บัณฑิตไม่ควรขุดโคนความดีของตนเสีย
พึงรักษาดินไว้ให้ได้ทุกเมื่อ

๔๘ [๐๒.๑๓]

(๒๒/๓๒๕)

อตุตฺตา ว กตํ ปาปํ อตุตฺตา สงฺกิลิสุตฺติ

ตนทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง

อตุตฺตา อกตํ ปาปํ อตุตฺตา ว วิสุตฺตมฺติ

ตนไม่ทำชั่ว ตัวก็บริสุทธิ์เอง

๔๙ [๐๒.๑๔]

(๒๕/๒๒)

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ

ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัว

นาณฺโณ อณฺณํ วิโสธเย

คนอื่นทำคนอื่น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้

๕๐ [๐๒.๑๕]

(๒๕/๒๒)

นตฺถิ โลเก รโห นาม

ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก

๕๑ [๐๒.๑๖]

(๒๐/๔๗๙)

อตุตา เต ปุริส ชานาติ สจฺจํ วา ยถิ วา มุสา

แน่ะ บุรุษ! จจริงหรือเท็จ ตัวท่านเองย่อมรู้

๕๒ [๐๒.๑๗]

(๒๐/๔๗๙)

สุกรานิ อสากฺขนี อตุตฺตโน อหิตานิ จ

ยํ เว หิตญฺจ สากฺขญฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกํ

กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก้ตน ทำได้ง่าย

ส่วนกรรมใดดีและเป็นประโยชน์ กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

๕๓ [๐๒.๑๘]

(๒๕/๒๒)

กฺลฺยาณํ วต โภ สกฺขิ อตุตฺตานํ อติมญฺยสิ

ท่านเอ๋ย! ท่านก็สามารถทำได้ ไยจึงมาดูหมิ่นตนเองเสีย

๕๔ [๐๒.๑๙]

(๒๐/๔๗๙)

น เว ปิยํ เมติ ชนินฺท ตาทิโส
 อตุตฺตํ นิรํกกจฺจ ปิยานิ เสวติ

มัวพะวงอยู่ว่า นี่ของเราชอบ นี่ของเรารัก
 แล้วปล่อยปละละเลยตนเองเสีย
 คนอย่างนี้จะได้ประสบลสิ่งที่ชอบสิ่งที่รัก

๕๕ [๐๒.๒๐]

(๒๘/๓๗๕)

อตุตฺตา ว เสยฺโย ปรมมา ว เสยฺโย

ตนเองนี้แหละสำคัญกว่า สำคัญกว่าเป็นไหน ๆ

ลพฺภา ปิยา โอจิตฺตเตน ปจฺจา

ตระเตรียมตนไว้ให้ดีกว่าแล้ว ต่อไปก็จะได้สิ่งที่รัก

๕๖ [๐๒.๒๑]

(๒๘/๓๗๕)

น ตํ ชิตฺตํ สากุ ชิตฺตํ ยํ ชิตฺตํ อวชิยุยติ

ชัยชนะใดกลับแพ้ได้ ชัยชนะนั้นไม่ดี

ตํ โข ชิตฺตํ สากุ ชิตฺตํ ยํ ชิตฺตํ นาวชิยุยติ

ชัยชนะใดไม่กลับแพ้ ชัยชนะนั้นแลเป็นชัยชนะที่ดี

๕๗ [๐๒.๒๒]

(๒๘/๓๗๐)

อตุตฺตา หเว ชิตฺตํ เสยฺโย

ชนะตนนี้แล ดีกว่า

๕๘ [๐๒.๒๓]

(๒๕/๑๘)

โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชินะ
เอภฺภุจ เขยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชุตฺตโม

ถึงผู้ใดจะชนะเหล่าชน ได้พันคนพันครั้งในสงคราม
ก็หาชื่อว่าเป็นผู้ชนะยอดเยี่ยมไม่
ส่วนผู้ใดชนะตนคนเดียวได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ชนะยอดเยี่ยมในสงคราม

๕๙ [๐๒.๒๔]

(๒๕/๑๘)

อดฺตนา โจทยตฺตานํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

๖๐ [๐๒.๒๕]

(๒๕/๓๕)

ปฏิมิเสตมตฺตนา

จงพิจารณา (ตรวจสอบ) ตนด้วยตนเอง

๖๑ [๐๒.๒๖]

(๒๕/๓๕)

ยทตฺตครหิ ตทกฺขพฺพมาโน

ติดนได้ด้วยข้อใด อย่าทำเช่นนั้น

๖๒ [๐๒.๒๗]

(๒๕/๔๐๙)

อดฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺมมนุสฺสาสติ

ถ้าพร่ำสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้นนั้น

๖๓ [๐๒.๒๘]

(๒๕/๒๒)

สุทสุลัม วุชชมญเณลัม

โทษคนอื่น เห็นง่าย

อดุดโน ปน ทุทุทลัม

แต่โทษตน เห็นยาก

๖๔ [๐๒.๒๙]

(๒๕/๒๘)

ปเรลัม หิ โล วุชชานิ โอบุณาติ ยถาภูลัม

โทษคนอื่นเที่ยวกระจาย เหมือนโปรยเกล็ด

อดุดโน ปน ฉาเทติ กลีว กิตวา สโจ

แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนพรานนกเจ้าเล่ห์แฝงตัวบังกิ้งไม้

๖๕ [๐๒.๓๐]

(๒๕/๒๘)

อดุดานเมว ปจมัม

ปฏิกูเป นิเวสเย

อถญญมนุสาเสยฺย

น กิลิสฺเสยฺย ปณฺธุติโต

ทำตนนี้แหละ ให้ตั้งอยู่ในความดีอันสมควรก่อน

จากนั้นจึงค่อยพร่ำสอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง

๖๖ [๐๒.๓๑]

(๒๕/๒๒)

อดุดานัม นาติวตฺเตยฺย

ไม่ควรลืมน

๖๗ [๐๒.๓๒]

(๒๗/๒๓๖๙)

* คำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า “... แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนนกเลงสกาโกงซ่อนลูกสกา”

นาฏมุนี นิสสัย ชีเวยุย

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นยังชีพ

๖๘ [๐๒.๓๓]

(๒๕/๑๓๔)

อดุตตฤๅปฏยา อสุจี มนุสสา

พวกคนสกปรก คิดเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๖๙ [๐๒.๓๔]

(๒๕/๒๙๖)

น ปเรส วิไลมานิ น ปเรส กตาคตัม

ไม่ควรใส่ใจคำแสลงหูของผู้อื่น
ไม่ควรแสร้งมอธูระที่เขาทำและยังไมทำ

อดุตโน ว อเวกเขยุย กตานิ อกตานิ จ

ควรตั้งใจตรวจตราหน้าที่ของตนนี้แหละ
ทั้งที่ทำแล้วและยังไมทำ

๗๐ [๐๒.๓๕]

(๒๕/๑๔)

อดุตตฤๅม ปรัตถเนน พหุนาปี น หาปเย

การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ถึงจะมาก
ก็ไม่ควรให้เป็นเหตุทำลายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของตน

อดุตตฤๅมภิฏบาย สทตฤๅปสุโต ลียา

กำหนดประโยชน์ที่หมายของตนให้แน่ชัดแล้ว
พึงชวนชวายนวในจุดหมายของตน

๗๑ [๐๒.๓๖]

(๒๕/๒๒๒)

๓. จิตใจ

มโนบุพพุงคมา ฐมา
ธรรมทั้งหลาย มีใจนำหน้า

๗๒ [๐๓.๐๑]

(๒๕/๑๑)

จิตฺเตน นียติ โลกโก
โลกอันจิตย่อมนำไป

๗๓ [๐๓.๐๒]

(๑๕/๑๘๑)

ผนฺทนี จปฺลํ จิตฺตํ ทุรฺกขํ ทฺนฺนินฺวารยํ
จิตมีธรรมชาติดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก

๗๔ [๐๓.๐๓]

(๒๕/๑๓)

สุทฺตํ สุนิปฺพนํ ยตฺถ กามนินฺปาตินํ
จิตนั้นเห็นได้แสนยาก ละเอียดย่ออันยิ่งนัก มักตกไปหาอารมณ์ที่ใคร่

๗๕ [๐๓.๐๔]

(๒๕/๑๓)

วิหฺงฺกฺขติ จิตฺตวสานฺนฺวตฺตี
ผู้ประพศิตตามอำนาจจิต ย่อมเดือดร้อน

๗๖ [๐๓.๐๕]

(๒๗/๓๑๖)

จิตตสฺส ทมโถ สาทู
การฝึกจิต ให้เกิดผล ดี

๗๗ [๐๓.๐๖]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ
จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้

๗๘ [๐๓.๐๗]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิ
ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

๗๙ [๐๓.๐๘]

(๒๕/๑๓)

สจิตฺตมนุรูกฺขถ
จงตามรักษากิจของตน

๘๐ [๐๓.๐๙]

(๒๕/๑๓)

จิตฺเต สงฺกิลฺลฺเห ทุกฺคตฺติ ปาฏิภังฺขา
เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกคติเป็นอันต้องหวัง

๘๑ [๐๓.๑๐]

(๑๒/๙๒)

จิตฺเต อสงฺกิลฺลฺเห สุขตฺติ ปาฏิภังฺขา
เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุขคติเป็นอันหวังได้

๘๒ [๐๓.๑๑]

(๑๒/๙๒)

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺพณา
 ผู้รู้จักควบคุมจิตใจ จะพ้นไปได้จากบ่วงของมาร

๘๓ [๐๓.๑๒]

(๒๕/๑๓)

ทีโส ทีสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรีนํ
 มิจุฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

โอรกับโอร คนคู่เวรกัน พบกันเข้า
 พึงทำความพินาศและความทุกข์เดือดแก่กัน
 จิตที่ตั้งไว้มืด ทำแก่คน เลวร้ายยิ่งกว่านั้น

๘๔ [๐๓.๑๓]

(๒๕/๑๓)

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเณ วาปี จ ภาตกา
 สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง ทำคนให้ประเสริฐประสบผลดี
 ยิ่งกว่าที่มารดาบิดา หรือญาติทั้งหลายใด ๆ จะทำได้

๘๕ [๐๓.๑๔]

(๒๕/๑๓)

๔. การศึกษา

อวิชา ปรม มล

ความไม่รู้ เป็นมลทินที่สุตร้าย

๘๖ [๐๔.๐๑]

(๒๓/๑๐๕)

วิชา อุปปตต์ เสงฺฆา

บรรดาสิ่งทีองกวมขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด

๘๗ [๐๔.๐๒]

(๑๕/๒๐๖)

อวิชา นิปตต์ วรา

บรรดาสิ่งทีโรยรารวงหาย อวิชาหมดไปได้เป็นดีทีสุด

๘๘ [๐๔.๐๓]

(๑๕/๒๐๖)

วรมสุตตรา ทนฺดา

อาชานียา จ สินฺธวา

กุญฺชรา จ มหานาคา

อดฺตทนฺโต ตโต วร

อัสตร อาชาไนย สินฺธพ กุญฺชร และช้างหลวง

ฝึกแล้ว ล้วนดีเลิศ

แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น

๘๙ [๐๔.๐๔]

(๒๕/๓๓)

ทนุโต เสฏโจ มนุสเสสสุ

ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว

๙๐ [๐๔.๐๕]

(๒๕/๓๓)

โน เจ อสฺส สกา พุทธิ วินโย วา สฺสสิขิตโต
วเน อนฺธมหิโสว จเรยฺย พหุโก ชโน

ถ้าไม่มีพุทธิปัญญา แลมิได้ศึกษาระเบียบวินัย
คนทั้งหลายก็จะดำเนินชีวิต เหมือนดั่งกระบือบอดในกลางป่า

๙๑ [๐๔.๐๖]

(๒๗/๑๐๔๘)

อปฺปสฺสตายํ บุริโส พลิวทฺโทว ชีริติ
มฺสํนิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติ

คนที่เล่าเรียนน้อย ย่อมแก่เหมือนโคถึก
เนื้อหนังของเขาพัฒนา แต่ปัญญาหาพัฒนาไม่

๙๒ [๐๔.๐๗]

(๒๕/๒๑)

ตสฺส สํหีรปญฺญสฺส วิวโร ชายเต มหา

เมื่ออ่อนปัญญา ช่องทางวิบัติก็เกิดได้มหันต์

๙๓ [๐๔.๐๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

กิจฺฉา วุตฺติ อสิปฺปสฺส

คนไม่มีศีลปวิทยา เป็นอยู่ยาก

๙๔ [๐๔.๐๙]

(๒๗/๑๖๕๑)

ปทุเต วิฑฐาสุ จาปย
จงให้บุตรเรียนรู้วิทยา

๙๕ [๐๔.๑๐]

(๒๗/๒๑๔๑)

สัวิรุฬเหถ เมธาวี เขตเต พืซัว วุญจียา

คนมีปัญญาย่อมงอกงาม ดังพืชในนางอกงามด้วยน้ำฝน

๙๖ [๐๔.๑๑]

(๒๗/๒๑๔๑)

ภเวยุย ปริปุจจโก

พึงเป็นนักสอบถาม ชอบค้นหาความรู้

๙๗ [๐๔.๑๒]

(๒๘/๙๔๙)

สิกุเขยุย สิคุชิตพุพานิ

อะไรควรศึกษา ก็พึงศึกษาเถิด

๙๘ [๐๔.๑๓]

(๒๗/๑๐๘)

สาธุ โข สิปปกั นาม อปี ยาทิสกัทิสั

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไรๆ ให้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น

๙๙ [๐๔.๑๔]

(๒๗/๑๐๗)

สพพ์ สุตมธีเยถ หีนมุกกฏจุมชฌิมิ
 สพพสุส อตถิ ชาเนยุย น จ สพพ์ ปโยชเย
 โหติ ตาทิสโก กาโล ยตถ อตถาวหิ สุตํ

อันความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าต่ำ สูง หรือปานกลาง
 ควรรู้ความหมาย เข้าใจทั้งหมด แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกอย่าง
 วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำมาซึ่งประโยชน์

๑๐๐ [๐๔.๑๕]

(๒๗/๘๑๗)

ลามกมูยา น สิกขติ

นักปราชญ์ไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลาม

๑๐๑ [๐๔.๑๖]

(๒๕/๔๑๗)

กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺตํ ปุณฺณติ จรณฺน ทนฺโต

เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
 แต่ฝึกอบรมด้วยจริยาต่างหาก จึงจะสบสันติ

๑๐๒ [๐๔.๑๗]

(๒๗/๘๔๒)

หีนชฺจุใจปี เจ โหติ อญฺจาดา ธิติมา นโร
 อาจารย์ลึกลับปนุโน นิเส อคฺคิวั ภาสติ

คนเรา ถึงมีชาติกำเนิดต่ำ แต่หากขยันหมั่นเพียร
 มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศีล ก็รุ่งเรืองได้
 เหมือนอยู่ในคันทมิด ก็สว่างไสว

๑๐๓ [๐๔.๑๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

สูงสุดสา สุตาวุฒนี สุดํ ปญญา วุฒนํ
 ปญญา อตถํ ชานาติ ภาโต อตถโธ สุขาวโ

ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้
 ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา
 ด้วยปัญญา ก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์
 ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำสุขมาให้

๑๐๕ [๐๔.๑๙]

(๒๖/๒๖๘)

วิฑูชาจรณสมบุโน โส เสฏโจ เทวมานุเส

คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
 เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา

๑๐๕ [๐๔.๒๐]

(๑๑/๗๒)

๕. ปัญญา

ปัญญา โลกสมบัติ ปชุไซโต

ปัญญา เป็นดวงจวาลาในโลก

๑๐๖ [๐๕.๐๑]

(๑๕/๒๑๘)

นตฺถิ ปัญฺหาสมา อภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

๑๐๗ [๐๕.๐๒]

(๑๕/๒๑๙)

ปัญญา นรานํ รตนํ

ปัญญา เป็นดวงแก้วของคน

๑๐๘ [๐๕.๐๓]

(๑๕/๑๕๙)

ปัญญาชีวี ชีวิตมานุ เสฏฺฐิ

ปราชญ์ว่า ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ประเสริฐสุด

๑๐๙ [๐๕.๐๔]

(๑๕/๘๔๑)

ปัญญา ว ธเนน เสฏฺโถ

ปัญญาแล ประเสริฐกว่าทรัพย์

๑๑๐ [๐๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนฺติ
คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาแลประเสริฐสุด

๑๑๑ [๐๕.๐๖]

(๒๗/๒๔๖๘)

ปัญญา เจนํ ปสาสตี
ปัญญาเป็นเครื่องปกครองตัว

๑๑๒ [๐๕.๐๗]

(๑๕/๑๗๕)

ราโค โทโส มโต โมโห ยตุถ ปัญญา น คารตี
ราคะ โทสะ ความมัวเมาและโมหะ เข้าที่ไหน
ปัญญาย่อมเข้าไม่ถึงที่นั่น

๑๑๓ [๐๕.๐๘]

(๒๗/๑๒๔๙)

ยเถทเก อจุเณ วิปฺปสนฺเน
โส ปสฺสตี สีปฺปิกสมฺพุทฺถญ
สกุขํ วาสุกํ มจฺจุคฺคัมพํ
เมื่อน้ำใส กระ้างแจ้ว ก็จะมองเห็นหอยกาบ
หอยโข่ง กรวด ทราย และฝูงปลาได้ชัดเจน ฉะนั้น

เอวํ อนาวิลมฺหิ จิตฺเต
โส ปสฺสตี อตฺตทตฺถํ ปฺรตฺถํ

เมื่อจิตไม่ขุ่นมัว จึงจะมองเห็นประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น ได้ชัดเจน ฉะนั้น

๑๑๔ [๐๕.๐๙]

(๒๗/๒๒๐)

ปัญญา สุตวินิจฺฉินิ

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ได้เล่าเรียน

๑๑๕ [๐๕.๑๐]

(๒๗/๒๔๔๔)

ปัญญาสหิตโต นโร อธิ

ทุกฺเข สุขานิ วินฺทติ

คนมีปัญญา ถึงแมตักทุกข์ ก็ยังหาสุขพบ

๑๑๖ [๐๕.๑๑]

(๒๗/๒๔๔๔)

ทาโสว ปญฺญสฺส ยสฺสสิ พาลो

อตุเณสุ ชาเตสุ ตถาวิเณสุ

คนโง่ถึงมียศ ก็กลายเป็นทาสของคนมีปัญญา

เมื่อมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น

ยํ ปญฺหิตโต นิปฺปนํ สํวิเทติ

สมฺโมหมาปฺพชฺชติ ตตฺถ พาลो

บัณฑิตจัดการเรื่องใดอันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน

คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในเรื่องนั้น

เอตมฺปิ ทิสฺวาน อหํ วทามิ

ปญฺญโณว เสยฺโย น ยสฺสสิ พาลो

ข้าพเจ้ามองเห็นเหตุผลนี้ จึงกล่าวว่า

คนมีปัญญาประเสริฐกว่า คนโง่ถึงจะมียศก็หาประเสริฐไม่

๑๑๗ [๐๕.๑๒]

(๒๗/๒๔๐๑)

อนฺโห ยถา ไชติมฺมิฏฺฐเหยุย

ขาดตาปัญญาเสียแล้ว ก็เหมือนคนตาบอด
เหยียบลงไปได้ แม้กระทั่งไฟที่ส่องทาง

๑๑๘ [๐๕.๑๓]

(๒๗/๑๗๓๔)

ปญฺเวยย ติตฺตึนฺนํ เสฏฺฐํ

อิมํด้วยปัญญา ประเสริฐกว่าความอิมทั้งหลาย

๑๑๙ [๐๕.๑๔]

(๒๗/๑๖๔๓)

ปญฺเวยย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

คนที่อิมด้วยปัญญา ตัณหาเอาไว้ในอำนาจไม่ได้

๑๒๐ [๐๕.๑๕]

(๒๗/๑๖๔๓)

สากฺขญาย ปญฺเวยย เวทิตพฺพา

ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา

๑๒๑ [๐๕.๑๖]

(๒๕/๑๓๔)

สุสุสุสํ ลภเต ปญฺเณ

รู้จักฟัง ย่อมได้ปัญญา

๑๒๒ [๐๕.๑๗]

(๑๕/๘๔๕)

อุภูจฺจํกาลมฺหิ อญฺฺจหาโน ยฺวหา พลี อาลลียํ อฺเปโต
 สํสฺนุณฺสงฺกปฺมโน กุสฺสิดอ ปญฺเวย มคฺคํ อลฺโส น วินฺทติ

ในเวลาทีควรลุกขึ้นทำงาน ไม่ลุกขึ้นทำ
 ทั้ที่ย้งหนุ่มแน่นมีกำลัง กลับเฉื่อยชา
 ปล่อยความคิดให้จมปลัก เกียจคร้าน มัวซึ่มเซาอยู่
 ย่อมไม่ประสบทางแห่งปัญญา

๑๒๓ [๐๕.๑๘]

(๒๕/๓๐)

โยคา เว ชายเต ฐฺริ

ปัญญา ย่อมเกิดเพราะใช้การ

๑๒๔ [๐๕.๑๙]

(๒๕/๓๐)

ชีวเตวาปี สปฺปนฺโน อปี วิตุตฺตปริกฺขยา

คนมีปัญญา ถึงสิ้นทรัพย์ ก็ยังเป็นอยู่ได้

๑๒๕ [๐๕.๒๐]

(๒๖/๓๗๒)

ปญฺเวย จ อลาเภน วิตุตฺตวาปี น ชีวติ

แต่เมื่อขาดปัญญา ถึงจะมีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้

๑๒๖ [๐๕.๒๑]

(๒๖/๓๗๒)

นตฺถิ ปญฺญา อคฺคาโยโน
ปัญญามีไม่มี แก่ผู้ไม่พินิจ

๑๒๗ [๐๕.๒๒] (๒๕/๓๕)

นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส
ความพินิจ ไม่มีแก่คนไร้ปัญญา

๑๒๘ [๐๕.๒๓] (๒๕/๓๕)

โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ
พึงวิจัยเรื่องราวตลอดสายให้ถึงต้นตอ

๑๒๙ [๐๕.๒๔] (๒๓/๓)

ปญฺญาตฺถํ วิปสฺสติ
จะมองเห็นอรรถชัดแจ้งด้วยปัญญา

๑๓๐ [๐๕.๒๕] (๒๓/๓)

ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย
ไม่พึงละเลยการใช้ปัญญา

๑๓๑ [๐๕.๒๖] (๑๔/๖๘๓)

ปณฺณาย ปริสุทฺธมฺติ

คนยอมบริสุทธิ์ด้วยปัญญา

๑๓๒ [๐๕.๒๗]

(๒๕/๓๑๑)

ปโรสหัสสมปี สมาคตานํ กนฺเทยฺยู เต วสุสฺสํ อปณฺณา
เอโกว เสยฺโย นฺริโส สปญฺโณ โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตุถํ

คนโง่เขลามารประชุมกันแม้ตั้งกว่าพันคน พวกเขาไม่มีปัญญา
ถึงจะพำร่ำคร่ำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ก็หาประโยชน์ไม่
คนมีปัญญารู้ความแห่งภาษิต คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า

๑๓๓ [๐๕.๒๘]

(๒๗/๙๙)

๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว

ปฏริูปการี ฐรวา อฏฐาตา วินุทเต ฌนั

ขยัน เอาธุระ ทำเหมาะจังหวะ ย่อมหาทรัพย์ได้

๑๓๔ [๐๖.๐๑]

(๑๕/๘๔๕)

สมุฏฐาเปติ อตุตตานั อณู อคคิวั สนุทมิ

ตั้งตัวให้ได้ เหมือนก่อไฟจากกองน้อย

๑๓๕ [๐๖.๐๒]

(๒๗/๔)

โกเค สัหรมานสุส ฆมรสสุ อิริยโต

เก็บรวบรวมทรัพย์สิน เหมือนผึ่งเทียนรวมน้ำหวานสร้างรัง

๑๓๖ [๐๖.๐๓]

(๑๑/๑๙๗)

โกคา สนุณิจยั ยนุติ วมุมิโกฏฐปจียติ

ทรัพย์สินย่อมพอกพูนขึ้นได้ เหมือนดังก่อจอมปลวก

๑๓๗ [๐๖.๐๔]

(๑๑/๑๙๗)

อฏฐาตา กมุมเบญเยสุ อปฺปมตุโต วิธานวา

สมั กปฺเปติ ชีวิตัง สมุภตัง อนุรทฺขติ

ขยันทำงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีพแต่พอดี

ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี

๑๓๘ [๐๖.๐๕]

(๒๓/๑๔๕)

น นิกคยา ธนํ หเร

ไม่พึ่งหาทรัพย์ด้วยการคดโกง

๑๓๙ [๐๖.๐๖]

(๒๗/๖๐๓)

ธมฺเมเน วิตฺตเมเสยฺย

พึ่งหาเลี้ยงชีพ โดยทางชอบธรรม

๑๔๐ [๐๖.๐๗]

(๒๗/๖๐๓)

ปโยชเย ธมฺมิกํ โส วณิษฐํ

พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม

๑๔๑ [๐๖.๐๘]

(๒๕/๓๕๓)

อิริตฺถุ ตํ ยสฺสลาภํ

ธนฺลาภญฺจ พุราหฺมณ

ยา วุตฺติ วินิปาเตน

อธมฺมจรณฺน วา

นำรังเกียจ การได้ยศ การได้ลาภ การเลี้ยงชีพ

ด้วยการยอมลดคุณค่าของชีวิต หรือด้วยการประพฤติอธรรม

๑๔๒ [๐๖.๐๙]

(๒๗/๕๓๗)

อลาโภ ธมฺมิโก เสยฺโย

ยญฺเจ ลาโภ อธมฺมิโก

ถึงไม่ได้ แต่ชอบธรรม ยังดีกว่าได้โดยไม่ชอบธรรม

๑๔๓ [๐๖.๑๐]

(๒๖/๓๘๒)

ยถา ภูตฺตญฺจ พยาหาร

จงทำงานให้สมกับอาหารที่บริโภค

๑๔๔ [๐๖.๑๑]

(๒๗/๑๓๐)

ยหิ ชีเว ตหิ คจฺเณ

น นิเกตฺหโต สียา

ชีวิตจะอยู่ได้ที่ไหน พึ่งไปที่นั่น ไม่พึ่งให้ที่อยู่มาตนเสีย

๑๔๕ [๐๖.๑๒]

(๒๗/๒๐๖)

เทวว ตาต ปทกานิ

ยตุถ สพุพฺ ปติฏฺจิตฺ

อลฺลสุสฺ จ โย ลาโภ

ลฺลสุสฺ จานฺนุรฺกฺขนา

ผลประโยชน์ทั้งปวง ตั้งอยู่ที่หลัก ๒ ประการ คือ
การได้สิ่งที่ยังไม่ได้ และการรักษาสิ่งที่ได้แล้ว

๑๔๖ [๐๖.๑๓]

(๒๗/๒๔๔๒)

น หิ จินฺตามยา โภคา

อิตุถียา บุริสสุสฺ วา

โภคะของใคร ไม่ว่าสตรีหรือบุรุษ
ที่จะสำเร็จเพียงด้วยคิดเอาย่อมไม่มี

๑๔๗ [๐๖.๑๔]

(๒๘/๔๕๐)

สกมฺมฺนา หิติ ผลูปฺปตฺติ

ความอุบัติแห่งผล ย่อมมีได้ด้วยการกระทำของตน

๑๔๘ [๐๖.๑๕]

(๒๗/๒๒๔๗)

นิทุทาสิลี สภาสิลี อนุจาดา จ โย นโร
อลโส โกธปญญาโน ตํ ปราภาโต มุขํ

คนใดชอบนอน ชอบมั่วสุม ไม่เอางาน เกียจคร้าน
เอาแต่โกรธ จุ่นง่าน นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๑๔๙ [๐๖.๑๖]

(๒๕/๓๐๔)

ปญญา พุทธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิท
กาลญญ สมยญญ จ ส ราชวดี วเส

คนมีปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดงาน
รู้จักกาล รู้จักสมัย จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๐ [๐๖.๑๗]

(๒๘/๙๖๙)

อนุจาดา กมฺมเธยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิจฺจุทโน
สุสํวิทิตกมฺมนฺโต ส ราชวดี วเส

คนที่ขยันในหน้าที่ ไม่ประมาท เอาใจใส่สอดส่องตรวจตรา
จัดการงานให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๑ [๐๖.๑๘]

(๒๘/๙๖๙)

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมํกุลมฺุตมํ

การทำงานไม่คั่งค้างสับสน เป็นมงคลอย่างสูงสุด

๑๕๒ [๐๖.๑๙]

(๒๕/๓๑๘)

๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่

วายเมเถว ปุริโส

ยาว อตฺถสฺส นิปปทา

เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ

๑๕๓ [๐๗.๐๑]

(๑๕/๘๙๑)

อนิพฺพินฺทียการิสฺส

สมฺมตฺตเถ วิปฺจุจติ

ทำเรื่อยไป ไม่ทอดอย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

๑๕๔ [๐๗.๐๒]

(๒๗/๒๔๔๔)

อาสีเสเถว ปุริโส

น นิพฺพินฺทเยย ปณฺตติโต

ปสุสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ

ยถา อิจฺฉี ตถา อหุ

เป็นคนควรหวังเรื่อยไป บัณฑิตไม่ควรท้อแท้

เราเห็นประจักษ์มากับตนเอง

เราปรารถนาอย่างใด ก็ได้สมตามนั้น

๑๕๕ [๐๗.๐๓]

(๒๘/๔๕๐)

ทุกฺขุปปีโตปี นโร สปฺญโณ

อาสํ น จินฺนฺทเยย สุขาคฺมาย

คนมีปัญญา ถึงเผชิญอยู่กับความทุกข์

ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสุข

๑๕๖ [๐๗.๐๔]

(๒๘/๔๕๐)

นาลโส วินฺทเต สุขํ

คนเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้ประสพสุข

๑๕๗ [๐๗.๐๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

ยงฺกิญฺจิ สิกฺขิํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ

การงานใด ๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก

๑๕๘ [๐๗.๐๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปฏิกจฺเจว ตํ กยิรา ยํ ชญฺเภา หิตมตฺตโน

รู้ว่าจะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน ก็ควรรีบลงมือทำ

๑๕๙ [๐๗.๐๗]

(๑๕/๒๔๑)

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่งทุกข์ได้ด้วยความเพียร

๑๖๐ [๐๗.๐๘]

(๒๕/๓๑๑)

กยิรา เจ กยิราเถนํ

ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

๑๖๑ [๐๗.๐๙]

(๑๕/๒๓๙)

ทพฺุหมเนนํ ปฺรทุกฺกเม

พึงบากบั่นทำการให้มั่นคง

๑๖๒ [๐๗.๑๐]

(๑๕/๒๓๙)

เทวา น อิสฺสนฺติ

บุริสปรกฺกมฺสฺส

ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

๑๖๓ [๐๗.๑๑]

(๒๗/๕๐๕)

วายมฺสฺสฺสฺ สกฺิจฺเจสฺส

จงพยายามในหน้าที่ของตน

๑๖๔ [๐๗.๑๒]

(๒๗/๒๔๔๐)

อภิลาสฺ วินฺนฺเต หทยสฺสฺ สนฺตี

คนขยันวุ่นกับงาน จะได้รับความสงบใจ

๑๖๕ [๐๗.๑๓]

(๒๗/๒)

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺตพฺพานิ

พึงระแวงสิ่งที่ควรระแวง

๑๖๖ [๐๗.๑๔]

(๒๗/๕๔๕)

รฺกฺเขยฺยานาคตํ ภยํ

พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง

๑๖๗ [๐๗.๑๕]

(๒๗/๕๔๕)

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

๑๖๘ [๐๗.๑๖]

(๒๕/๑๒)

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

๑๖๙ [๐๗.๑๗]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมตฺตา น มียนฺติ

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

๑๗๐ [๐๗.๑๘]

(๒๕/๑๒)

เย ปมตฺตา ยถา มตา

คนประมาท เหมือนคนตายแล้ว

๑๗๑ [๐๗.๑๙]

(๒๕/๑๒)

มา ปมาทมนุญฺญเขต

อย่ามัวประกอบความประมาท

๑๗๒ [๐๗.๒๐]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

๑๗๓ [๐๗.๒๑]

(๑๐/๑๔๓)

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นนฺปฏิกกฺขเ อนาคตํ

อย่าละห้อยความหลัง อย่ามัวหวังอนาคต

๑๗๔ [๐๗.๒๒]

(๑๔/๕๒๗)

หิยุโยติ หิยุยติ ไปโส ปเรติ ปริหายติ
อนาคตํ เนตมตฺถิติ ฅตฺวา
อุปฺปนฺนจฺจนฺทํ โก ปนฺทุเทยฺย ธีโร

มัวรำพึงหลัง ก็มีแต่จะหดหาย
มัวหวังหน้า ก็มีแต่จะละลาย
อันใดยังมาไม่ถึง อันนั้นก็ยังไม่
รู้อย่างนี้แล้ว เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้น
คนฉลาดที่โหนจะปล่อยให้หายไปเปล่า

๑๗๕ [๐๗.๒๓]

(๒๗/๒๒๕๒)

อนาคตํ ปฏิภยฺราถ กิจฺจํ
มา มํ กิจฺจํ กิจฺจกาเล พฺยธฺสติ

เตรียมกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน
อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

๑๗๖ [๐๗.๒๔]

(๒๗/๑๖๓๖)

อชฺชเชว กิจฺจมาตปฺปํ

รีบทำความเพียรเสียแต่วันนี้

๑๗๗ [๐๗.๒๕]

(๑๔/๕๒๗)

โก ชญฺเภา มรณํ สฺสุเว

ใครเล่ารู้ว่าจะตายวันพรุ่ง

๑๗๘ [๐๗.๒๖]

(๑๔/๕๒๗)

ขโน ไว มา อุด/จจคา

อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านเลยไปเสีย

๑๗๙ [๐๗.๒๗]

(๒๕/๓๒๗)

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา

อบุเปน พหุเกณ วา

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า

จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

๑๘๐ [๐๗.๒๘]

(๒๖/๓๕๙)

อโหรรตมตฺตุนฺทิตํ

ตํ เว ภทฺเทภรตฺโตติ

คนขยันทั้งคืนวัน ไม่ซึมเซา

เรียกว่า มีแต่ละวันนำโชค

๑๘๑ [๐๗.๒๙]

(๑๔/๕๒๗)

ภณฺณุตฺตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วิติปตฺตุนฺติ

วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๑๘๒ [๐๗.๓๐]

(๒๔/๔๘)

สุนฺทฺขตฺตํ สุมงฺคฺลํ

สุปภาตํ สุนฺทฺจิตํ

ประพฤติชอบเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าป็นฤกษ์ดี

มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี

๑๘๓ [๐๗.๓๑]

(๒๐/๕๙๕)

อดุโธ อดุถสุส นกขตุตํ ก็ กริสุสนฺติ ตารกา

ประโยชน์ คือตัวฤกษ์ของประโยชน์
ดวงดาวจักทำอะไรได้

๑๘๔ [๐๗.๓๒]

(๒๗/๔๙)

น เว อดุถกุสเลน อดุถจริยา สุขาวหา

คนฉลาดไม่ถูกรื่อง ถึงจะพยายามทำประโยชน์
ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลให้เกิดสุข

๑๘๕ [๐๗.๓๓]

(๒๗/๔๖)

อนุปาเยน โย อดุถํ อิจฺจติ โส วิหฺนุณฺติ

ผู้ปรารถนาผลที่หมายด้วยวิธีการอันผิด จะต้องเดือดร้อน

๑๘๖ [๐๗.๓๔]

(๒๗/๔๘)

อปี อดฺรมานนํ ผลาสาว สมิชฺเชติ

อันความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้

๑๘๗ [๐๗.๓๕]

(๒๗/๘)

เวคสา หิ กตํ กมฺมํ มนุโท ปจฺฉานุตฺตปฺปติ

การงานที่ทำโดยผลิผลลาม
ทำให้คนอ่อนปัญญาต้องเดือดร้อนภายหลัง

๑๘๘ [๐๗.๓๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิสम्म กรณํ เสยโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

๑๘๙ [๐๗.๓๗]

(นัย ๒๗/๒๑๗๕)*

อสมมุขิตกมฺมนุตํ

ตุริตาภินิปาตินํ

ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปนฺติ

อุนฺหํ วชฺโฆหิตํ มุเช

ผู้ที่ทำงานลวกๆ โดยมิได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี

เอาแต่รีบร้อนพรวดพราดจะให้เสร็จ

การงานเหล่านั้น จะก่อความเดือดร้อนให้

เหมือนตักอาหารที่ยังร้อนใส่ปาก

๑๙๐ [๐๗.๓๘]

(๒๗/๑๕๓)

อถ ปจฺฉา กุรุเต โยคํ

กิจฺเจะ อาวาสุ สิทฺติ

ถ้ามัวล่าช้าเพียรทำกิจล่าหลังไป จะจมลงในห้วงอันตราย

๑๙๑ [๐๗.๓๙]

(๒๗/๒๑๔๑)

โย ทนฺธกาเล ทนฺธเติ

ตฺรณฺเีย จ ตารเย

ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

๑๙๒ [๐๗.๔๐]

(๒๗/๖๘๑)

* นัย หมายความว่า เป็นข้อความที่เรียบเรียงขึ้นตามนัยของแหล่งที่มาที่อ้างถึง

โยนิโสสัทธิภาเนน สุขํ ปปโปติ ปณฺติโต

ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็สุขสมหมาย

๑๙๓ [๐๗.๔๑]

(๒๖/๓๒๙)

นิปฺพนฺโสภิโน อตฺถา

ประโยชน์งามตรงที่สำเร็จ

๑๙๔ [๐๗.๔๒]

(๑๕/๘๙๔)

อนตฺเถ น ยฺยตุโต สียา

ไม่พึงชวนชวายเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๑๙๕ [๐๗.๔๓]

(๒๗/๒๓๖๙)

ยญฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทุํ

อกิจฺจํ ปน กยิริติ

อุณฺณพํ นํ ปมตฺตานํ

เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา

สิ่งใดเป็นหน้าที่ กลับทอดทิ้งเสีย

ไพล่ไปทำสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่

คนเหล่านั้นมัวชู้ตัวพองประมาทอยู่

ความหมักหมมภายในตัวเขา ก็พอกพูนยิ่งขึ้น

๑๙๖ [๐๗.๔๔]

(๒๕/๓๑)

กรํ บุริสกิจฺจานิ

น จ ปจฺจนฺตฺตปฺปติ

เมื่อทำหน้าที่ของคนแล้ว ไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

๑๙๗ [๐๗.๔๕]

(๒๘/๔๔๕)

อนเณ ภาตึนํ โหติ เทวานํ ปิตุนญจ โส

เมื่อได้เพียรพยายามแล้ว ถึงจะตาย
ก็เชื่อว่าตายอย่างไม่เป็นหนี้ใคร
(คือไม่มีข้อติดค้างให้ใครติเตียนได้)
ไม่ว่าในหมู่ญาติ หมู่เทวดา
หรือว่าพระพรหมทั้งหลาย

๑๙๘ [๐๗.๔๖]

(๒๘/๔๔๕)

โย จีธ กมฺมํ กุรุเต ปมาย ถามพลํ อุตตนิ สฺวิทิตฺวา
ชปฺเปน มนฺเตน สุภาสึเตน ปริกฺขวา โส วิบุลํ ชินาติ

ผู้ใดทำการโดยรู้ประมาณ ทราบชัดถึงกำลังของตน
แล้วคิดการเตรียมไว้รอบคอบ ทั้งโดยแบบแผนทางตำรา
โดยการศึกษาหารือ และโดยถ้อยคำที่ใช้พูดอย่างดี
ผู้นั้นย่อมทำการสำเร็จ มีชัยอย่างไพบูลย์

๑๙๙ [๐๗.๔๗]

(๒๗/๖๔๑)

อชฺช สุเวติ ปุริโส สทตฺถํ นาวพฺพฺพเมติ
โหวชฺชมาโน กุปฺปติ เสยฺยโส อติมณฺเฑติ

คนที่ไม่รู้จักประโยชน์ตนว่า อะไรควรทำวันนี้ อะไรควรทำพรุ่งนี้
ใครตักเตือนก็โกรธ เย่อหยิ่งถือดีว่า ฉันเก่งฉันดี
คนอย่างนี้เป็นที่ขบใจของกาฬกิณี

๒๐๐ [๐๗.๔๘]

(๒๗/๘๗๔)

โย จาปี สีเต อถวาปี อุณฺเห
 วาตาดเป ทํสสิริสเป จ
 ขุทฺทํ ปิปาฬํ อภิภูยฺย สพุพฺ
 รตฺตินฺทิวํ โย สดตํ นิยุตฺโต
 กาลาคตฺตญฺจ น หาเปติ อตฺถํ
 โส เม มนาโป นิวิเส วตฺมฺหิ

คนใด ไม่ว่าจะหนาว หรือร้อน
 มีลมแดด เหลือบยุ้ง ก็ไม่พรั่น
 ทนหิวทนกระหายได้ทั้งนั้น
 ทำงานต่อเนื่องไปไม่ขาด ทั้งคืนวัน
 สิ่งที่เป็นประโยชน์มาถึงตามกาล
 ก็ไม่ปล่อยให้สูญเสียไป
 คนนั้นย่อมเป็นที่ชอบใจของสิริโชค
 สิริโชคขอพักพิงอยู่กับเขา

๘. ครอบครัว-ญาติมิตร

พรหฺมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นพระพรหม

๒๐๒ [๐๘.๐๑]

(๒๕/๒๘๖)

ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นบุรพาจารย์ (ครูคนแรก)

๒๐๓ [๐๘.๐๒]

(๒๕/๒๘๖)

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ

และเรียกมารดาบิดาว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร

๒๐๔ [๐๘.๐๓]

(๒๕/๒๘๖)

สุชา มตฺเตยฺยตา โลเก

ความเคารพรักบำรุงมารดา นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๕ [๐๘.๐๔]

(๒๕/๓๓)

อโถ เปตฺเตยฺยตา สุชา

การเคารพรักบำรุงบิดา ก็นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๖ [๐๘.๐๕]

(๒๕/๓๓)

น เต ปุตุตา เย น ภรณติ ชินฺณํ

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก

๒๐๗ [๐๘.๐๖]

(๒๘/๓๙๓)

ปุตุตา วตฺถุ มนุสฺसानํ

ลูกเป็นหลักที่ฝากฝังของหมู่มนุษย์
(เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ)

๒๐๘ [๐๘.๐๗]

(๑๕/๑๖๕)

อติชาตํ อุนฺชาตํ

ปุตุตมิจฺจนฺติ ปณฺชิตา

อวชาตํ น อิจฺจนฺติ

โย โหติ กุลคนฺธุโน

บัณฑิตย่อมปรารถนาบุตรที่เป็นอภิชาต หรืออุนชาต
ย่อมไม่ปรารถนาอวชาตบุตร ซึ่งเป็นผู้ทำลายตระกูล

๒๐๙ [๐๘.๐๘]

(๒๕/๒๕๒)

ภริยา ปรมา สขา

ภรรยา เป็นยอดสหาย

๒๑๐ [๐๘.๐๙]

(๑๕/๑๖๕)

มาตา มิตฺตํ สเก สมเว

มารดาเป็นมิตรประจำบ้าน

(แม่คือมิตรแท้คู่บ้าน)

๒๑๑ [๐๘.๑๐]

(๑๕/๑๖๓)

วิสุทธสาปปรมา ภาติ

คนคุ้นเคย ไวใจกันได้ เป็นญาติอย่างยิ่ง

๒๑๒ [๐๘.๑๑]

(๒๕/๒๕)

สหาโย อตุทธาตสฺส โหติ มิตฺตํ ปุณฺณปุณฺ

สหายเป็นมิตร สำหรับผู้มีฐานะเกิดขึ้นเนื่อง ๆ

๒๑๓ [๐๘.๑๒]

(๑๕/๑๖๓)

สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตฺตํ สมฺปราชิกํ

ความดีที่ทำได้เอง เป็นมิตรตามตัวไปเบื้องหน้า

๒๑๔ [๐๘.๑๓]

(๑๕/๑๖๓)

มิตฺโต หเว สตุตฺตปเทน โหติ

สหาโย ปณ ทฺวาทสเกน โหติ

มาสทุตฺตมาเสน จ ภาติ โหติ

ตทุตฺตริ อตุตฺสโมปิ โหติ

เดินร่วมกัน ๗ ก้าว ก็นับว่าเป็นมิตร

เดินร่วมทางกัน ๑๒ ก้าว ก็นับว่าเป็นสหาย

อยู่ร่วมกันสักเดือนหรือถึงเดือน ก็นับว่าเป็นญาติ

ถ้านานเกินกว่านั้นไป ก็แน่นเหมือนเป็นตัวเราเอง

๒๑๕ [๐๘.๑๔]

(๒๗/๘๓)

โสฬ์ กถ์ อตุตฺตสุขุสฺส เหตุ
จิรสนฺนุตฺตํ กาฬิกณฺณํ ชเหยยฺ

คนที่คบคั่นกันมานาน ถึงจะเป็นกาฬิกณิ
จะให้เราละทิ้งเขาไป เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวได้อย่างไร

๒๑๖ [๐๘.๑๕]

(๒๗/๘๓)

อทุธา เอโส สตํ ฆมฺโม โย มิตุโต มิตุตมาปเท
น จเช ชีวิตฺตสุสาปี เหตุ ฆมฺมมนุสฺสรํ

การที่มิตร เมื่อระลึกถึงธรรมแล้ว ไม่ยอมทอดทิ้งมิตร
ในยามมีทุกข์ภัยถึงชีวิต ข้อนี้เป็นธรรมของสัตบุรุษโดยแท้

๒๑๗ [๐๘.๑๖]

(๒๘/๑๖๖)

เอวํ มิตุตวตฺตํ อตุธา สพุเพ โหนฺติ ปทกฺขิณา

ประโยชน์ที่มุ่งหมายทุกอย่างของผู้มีมิตรพรั่งพร้อม
ย่อมจะสัมฤทธิ์ผลเหมือนโซ่ช่วย

๒๑๘ [๐๘.๑๗]

(๒๘/๑๙๘, ๒๔๘)

สาธุ สมฺพหุลา ภาตี อปี รุกฺขา อรณฺเบชา
วาโต วหติ เอกภูจํ พุรฺหนฺตมฺปี วณฺปฺปตี

มีญาติพวกพ้องมาก ย่อมเป็นการดี
เช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าที่มีจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
ถึงจะออกงามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็พัดให้โค่นลงได้

๒๑๙ [๐๘.๑๘]

(๒๗/๗๔)

๙. การคบหา

นัย นยติ เมธาวิ	อตุราย น ยุญชติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ	สมฺมา วุตฺโต น กุปฺปติ
วินยํ โส ปชานาติ	สาธุ เตन สมากโม

ปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งสมควรแนะนำ
ไม่ชวนทำสิ่งที่มีโทษ
การแนะนำดีเป็นความดีของปราชญ์
ปราชญ์ดีกว่ากล่าวโดยชอบ ก็ไม่โกรธ
ปราชญ์ย่อมรู้วินัย
การสมาคมกับปราชญ์จึงเป็นการดี

๒๒๐ [๐๙.๐๑]

(๒๗/๑๘๑๙)

น วิสฺสเส อิตฺตฺรทสฺสเนน

ไม่ควรไว้วางใจ
เพียงด้วยพบเห็นกันนิดหน่อย

๒๒๑ [๐๙.๐๒]

(๑๕/๓๕๘)

มิตฺตฺรเปณ พหโว	ฉนฺนา เสวนฺติ สตฺตโว
-----------------	----------------------

มีคนเป็นอันมากที่คบหา
อย่างเป็นศัตรูผู้แฝงมาในรูปมิตร

๒๒๒ [๐๙.๐๓]

(๒๗/๑๔๒๙)

จรรนุติ โลกเ ปริวารณุนา
อนฺโต อสุทฺธา พหิ โสภมานา

คนจำพวกที่งามแต่ภายนอก ภายในไม่สะอาด
มีบริวารกำบังตัวไว้ ก็แสดงบทบาทอยู่ในโลก

๒๒๓ [๐๙.๐๔]

(๑๕/๓๕๘)

อกโรนฺโตปิ เจ ปาปํ กโรนฺตมฺปเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสฺมึ อวณฺโณ จสฺส รุหติ

ผู้ใด แม้หากมิได้กระทำความชั่ว
แต่คบหาเกลือกกลั้วกับผู้กระทำบาป
ผู้นั้นย่อมพลอยถูกระวางในกรรมชั่ว
อีกทั้งชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมเพิ่มพูนแก่เขา

๒๒๔ [๐๙.๐๕]

(๒๕/๒๕๔)

โสปี ตาทิสโก โหติ ยาทิสญฺจปเสวติ

คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นนั้น

๒๒๕ [๐๙.๐๖]

(๒๗/๒๑๕๒)

ปฺติมจฺฉํ กุสฺสคฺเคน โย นโร อฺปนฺนุหติ
กุสฺสาปิ ปฺติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบคา ใบคาย่อมเหม็นกลิ่นปลาคละคลุ้ง
การเกลือกกลั้วคบหาคนพาล ย่อมมีผลเช่นนั้น

๒๒๖ [๐๙.๐๗]

(๒๕/๒๕๔)

ตครญจ ปลาเสน โย นโร อุปนยหติ
ปตฺตาปี สุรภิ วายนฺติ เอวํ ธีรฺปเสวนา

ส่วนคนใดห่อกฤษณาด้วยใบไม้
ใบนั้นย่อมพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้ง
การคบหาเสวนานักปราชญ์ ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๗ [๐๙.๐๘]

(๒๕/๒๕๔)

ทุกฺโข พาเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพฺพทา

การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ
เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

๒๒๘ [๐๙.๐๙]

(๒๕/๒๕)

ธีโร จ สุขสํวาโส ภาตึนํว สมากโม

ปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข
เหมือนสมาคมแห่งญาติ

๒๒๙ [๐๙.๑๐]

(๒๕/๒๕)

ยสุมี มโน นวิสฺสติ อวิทุเร สหาปี โส
สนฺติเกปี หิ โส ทุเร ยสุมา วิวสฺเต มโน

จิตจอดอยู่กับใคร ถึงไกลกัน ก็เหมือนอยู่ชิดใกล้
ใจหมางเมินใคร ถึงใกล้กัน ก็เหมือนอยู่แสนไกล

๒๓๐ [๐๙.๑๑]

(๒๗/๑๗๕๘)

อนฺโตปิ เจ โหติ ปสฺนฺนจิตฺโต ปาริ สมฺมทสฺส ปสฺนฺนจิตฺโต
 อนฺโตปิ โส โหติ ปทฺฏจฺจิตฺโต ปาริ สมฺมทสฺส ปทฺฏจฺจิตฺโต

ถ้าใจรักแล้ว ถึงอยู่ห่างคนละฝั่งฟากมหาสมุทร
 ก็เหมือนอยู่สุดแสนใกล้
 ถ้าใจชังแล้ว ถึงอยู่สุดแสนใกล้
 ก็เหมือนอยู่ไกลคนละฟากมหาสมุทร

๒๓๑ [๐๙.๑๒]

(๒๗/๑๗๕๙)

ยวชีวมฺปิ เจ พาโล ปณฺทิตํ ปยฺริปาสติ
 น โส ฆมฺมํ วิชานาติ ทพฺพี สุปรสํ ยถา

คนพาล ถึงอยู่ใกล้บัณฑิตจนตลอดชีวิต
 ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เสมือนทัพพี ที่ไม่รู้รสแกง

๒๓๒ [๐๙.๑๓]

(๒๕/๑๕)

มฺหุดฺตมปิ เจ วิญญู ปณฺทิตํ ปยฺริปาสติ
 ชีวปปี ฆมฺมํ วิชานาติ ชิวฺหา สุปรสํ ยถา

ส่วนวิญญูชน หากเข้าใกล้บัณฑิตแม้เพียงครู่เดียว
 ก็รู้ธรรมได้ฉับพลัน เสมือนลิ้นที่รู้รสแกง

๒๓๓ [๐๙.๑๔]

(๒๕/๑๕)

นิธิโนว ปวดตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
 นิคฺคยฺหฺวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภาเช
 ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

ฟังมองเห็นคนมีปัญญา ที่ชอบชี้โทษ พุดจาข่มขี่
 เสมือนเป็นผู้บอกขุมทรัพย์
 ฟังคบคนที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้นแหละ
 เมื่อคบคนเช่นนั้นย่อมมีแต่ดี ไม่มีเสียเลย

๒๓๔ [๐๙.๑๕]

(๒๕/๑๖)

โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
 สตํ หิ โส ปิโย โหติ อสตํ โหติ อปฺปิโย

ฟังแนะนำตักเตือนเถิด ฟังพร้าสอนเถิด
 ฟังห้ามปรามจากความชั่วเถิด คนที่ทำเช่นนั้น
 ย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษ และไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษ

๒๓๕ [๐๙.๑๖]

(๒๕/๑๖)

น ภาเช ปาปเก มิตฺเต

ไม่ควรคบมิตรชั่ว

๒๓๖ [๐๙.๑๗]

(๒๕/๑๖)

ภาเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ

ควรคบมิตรดี

๒๓๗ [๐๙.๑๘]

(๒๕/๑๖)

โหติ ปานสชา นาม โหติ สมุหิยสมุหิโย

คนเป็นเพื่อนแต่เวลาดื่มเหล้า ก็มี เป็นเพื่อนแต่ปากว่า ก็มี

๒๓๘ [๐๙.๑๙]

(๑๑/๑๘๕)

โย จ อตุเถสุ ชาเตสุ สหาโย โหติ โส สชา

ส่วนผู้ใดเป็นสหายในเมื่อเกิดเรื่องต้องการ ผู้นั้นแล คือเพื่อนแท้

๒๓๙ [๐๙.๒๐]

(๑๑/๑๘๕)

นตุถิ พาเล สหายตา

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล

๒๔๐ [๐๙.๒๑]

(๒๕/๓๓)

ทุกฺโข พาเลหิ สงฺคโม

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้

๒๔๑ [๐๙.๒๒]

(๒๗/๑๒๙๑)

นิหิยติ ปุริโส นิหีนเสวี

ผู้คบคนเลว ย่อมพลอยเลวลง

๒๔๒ [๐๙.๒๓]

(๒๐/๔๖๕)

เสยฺยโส เสยฺยโส โหติ โย เสยฺยมุปเสวติ

เมื่อคบคนที่ดีกว่า ก็ดีขึ้นไปด้วย

๒๔๓ [๐๙.๒๔]

(๒๗/๔๔๕)

เสฏฐมุปนมนํ อุเทติ ขิปฺปํ

เมื่อคบคนที่ดีเลิศ ก็ประเสริฐขึ้นมาในฉับพลัน

๒๔๔ [๐๙.๒๕]

(๒๐/๔๖๕)

ตสุมา อตุตฺตโน อุตฺตริ ภาเชถ

ฉะนั้น ควรคบหาคนที่ดีกว่าตน

๒๔๕ [๐๙.๒๖]

(๒๐/๔๖๕)

หีนโน น เสวิตพุทฺโธ

อญฺญตร จ อนฺนุทยา

ไม่ควรคบคนเลวทราม นอกจากเพื่อให้ความช่วยเหลือ

๒๔๖ [๐๙.๒๗]

(นัย ๒๐/๔๖๕)

น สนฺถวํ กาปฺปรีเสน กยิริยา

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว

๒๔๗ [๐๙.๒๘]

(๒๗/๑๗๑)

อติจิริํ นิวาเสน

ปิโย ภวติ อปฺปิโย

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป ที่รักก็กลายเป็นหน่าย

๒๔๘ [๐๙.๒๙]

(๒๗/๑๗๖๑)

อเปตจิตฺเตน น สมฺภาเซยฺย

ไม่พึงอยู่กินกับคนไม่มีใจใยดี

๒๔๙ [๐๙.๓๐]

(๒๗/๒๙๖)

น วิสฺสเส อวิสฺสตุเถ

ไม่ควรไว้วางใจ ในคนไม่คุ้นเคย

୧୫୦ [୦୯.୩୦]

(၂၅/၇၈)

วิสุตตะเถปิ น วิสุตตะ

ถึงคนคุ้นเคย ก็ไม่ควรวางใจ

୧୫୭ [୦୯.୩୧]

(இள/௯௪)

นาสุมเส กตปุปปมฺหิ นาสุมเส อลิกวาทีเน
 นาสุมเส อตฺตตตฺถปฏฺณมฺหิ อตฺตสินฺเตปฺปํ นาสุมเส

ไม่ควรใส่ใจคนที่ทำชั่วมาแล้ว
ไม่ควรใส่ใจคนที่พูดพล่อยๆ
ไม่ควรใส่ใจคนที่เห็นแก่ตัว
ถึงคนที่ทำที่สงบเสงี่ยมเกินไป ก็ไม่ควรใส่ใจ

၂၃၆ [၀၇.၈၈]

(127/1422)

วิสุตาสา ภาคมนุเวติ

เพราะไว้วางใจ ก็จะมา

২৫৮ [০৯.৮৫]

(ඉ/ල)

มิตฺตํพุทฺโธ หิ ปาปโก

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลว

୧୯୯ [୦୯.୩୫]

(ଅଗ/୧୧୬୯)

อดุมฺหิ ชาตุมฺหิ สุขา สหายา
สหายช่วยให้เกิดสุข ในเมื่อเกิดมีเรื่องราว

๒๕๕ [๐๙.๓๖]

(๒๕/๓๓)

สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
จเรยุย เตตนฺตมโน สติมา

ถ้าได้สหายผู้มีปัญญาปกครองตน
พึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

๒๕๖ [๐๙.๓๗]

(๒๕/๓๓)

โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

ถ้าไม่ได้สหายที่มีปัญญาปกครองตน
พึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่พึงทำความชั่ว

๒๕๗ [๐๙.๓๘]

(๒๕/๓๓)

เสยฺโย อมิตฺโต เมธาวิ ยญฺเจ พาลานุกมฺปโก

มีศัตรูเป็นบัณฑิต ดีกว่ามีมิตรเป็นพาล

๒๕๘ [๐๙.๓๙]

(๒๗/๔๕)

๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน

สพฺพา ทิสฺสา อนุปริคมฺม เจตฺสา
เนวชฺฌมฺคา ปิยตฺรตฺตนา กฺวจิ
เอวฺมปิ โส ปุณฺณ อตฺตนา ปเรสํ

ตรวจดูด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ไม่พบใครที่ไหน
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองเลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นเดียวกัน

ตสฺมา น หีเส ปริ อตฺตกาโม

ฉะนั้น ผู้รักตน จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น

๒๕๙ [๑๐.๐๑]

(๒๕/๑๑๐)

สพฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย

สพฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของทุกคน

ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ

เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ฉันนั้น

อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หนฺนยุย น ฆาตये

นึกถึงเขา เอาตัวเราเข้าเทียบแล้ว ไม่ควรเข่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน

๒๖๐ [๑๐.๐๒]

(๒๕/๒๐, ๓๘๙)

ทุกชีวิตสุข สุขทุกจุจ กโรติ กิจจัม

ช่วยเหลือคนเดือดร้อน ด้วยความตั้งใจ

๒๖๑ [๑๐.๐๓]

(๒๗/๒๔๖๖)

สนฺโต สตุตฺตํ หิตํ รตา

คนดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

๒๖๒ [๑๐.๐๔]

(ชา.อ.๑/๒๓๐)*

สพฺเพสํ สหิตํ โหติ

คนดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ปวงชน

๒๖๓ [๑๐.๐๕]

(๒๓/๑๒๘)

พหุํ วัต อตุถาย ปณฺทิตํ สมฺมาวสํ

คนมีปัญญา อยู่ครองเรือน ก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๒๖๔ [๑๐.๐๖]

(๒๓/๑๒๘)

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมุนฺตํ กุทาจนํ

ในโลกนี้ เวนะจับด้วยเวร ไม่เคยมี

๒๖๕ [๑๐.๐๗]

(๒๕/๑๑)

ปฺชโก ลมเต ปฺชํ

ผู้บูชา ย่อมได้บูชาตอบ

๒๖๖ [๑๐.๐๘]

(๒๘/๔๐๑)

* ชา.อ. = ชาตกฏกถา

วนุทโก ปฏิวณฺโณ

ผู้ให้ ย่อมได้การให้ตอบ

๒๖๗ [๑๐.๐๙]

(๒๘/๔๐๑)

สุขุสฺส ทาตา เมธาวี

สุขํ โส อธิคฺจฺจติ

คนฉลาด ให้ความสุข ย่อมได้ความสุข

๒๖๘ [๑๐.๑๐]

(๒๒/๓๗)

ททํ มิตฺตานิ คณฺเถติ

เมื่อให้ไป ย่อมผูกไมตรีไว้

๒๖๙ [๑๐.๑๑]

(๑๕/๘๔๕)

ททมาโน ปิโย โหติ

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก

๒๗๐ [๑๐.๑๒]

(๒๒/๓๕)

ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺชิตา โสกนฺทา ภวนฺติ

บัณฑิตสามารถปิดเป่าความเศร้าโศกของคนอื่นได้

จึงจัดว่าเป็นที่พึงยอดเยี่ยมของคนทั้งหลาย

๒๗๑ [๑๐.๑๓]

(๒๘/๓๓๓)

สกุณ มยุหโก นาม

คิริसानุทริจโร

ปกกัม ปิปลลิมารุห

มยุห มยุหนุตติ กนุทติ

นกชนิดหนึ่งเที่ยวบินอยู่ตามช่องเขาและไหล่เขา มีชื่อว่า นกมัยหกะ
มันบินไปสู่ต้นเลียบ อันมีผลสุก แล้วร้องว่า “ของข้าๆ”

เมื่อนกมัยหกะร้องอยู่อย่างนั้น

ฝูงนกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบ แล้วก็พากันบินไป

นกมัยหกะก็ยังร้องพร่ำอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

เอวมิธเว เอกจุใจ

สงฺฆริตฺวา พหุ ธนํ

เนวตฺตโน น ปาตีนิ

ยถิธี ปฏิปตฺตติ

คนบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เก็บทรัพย์สะสมไว้มากมายแล้ว
ตนเองก็ไม่ได้ใช้ ทั้งไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่ญาติทั้งหลายตามส่วน

เมื่อเขาหวงแหนทรัพย์ไว้รำพันว่า “ของข้าๆ”

ราชการ หรือโจร หรือทายาท ก็มาเอาทรัพย์นั้นไป

ตัวเขาก็ได้แต่รำพันอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

๒๗๒ [๑๐.๑๔]

(๒๗/๙๓๑)

นิวตฺตยนฺติ โสภมฺหา

คนใจการุณย์ ช่วยแก้ไขคนให้หายโศกเศร้า

๒๗๓ [๑๐.๑๕]

(๒๗/๑๔๙๒)

เนกาสิ ลมเต สุขํ

กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข

๒๗๔ [๑๐.๑๖]

(๒๗/๑๖๗๔)

น ภุญเช สาธุเมกโก

ไม่พึงบริโภคของอร่อยผู้เดียว

๒๗๕ [๑๐.๑๗]

(๒๘/๙๔๙)

น หิ ทานา ปริ อตุถิ ปติฏฐา สพฺพปาณินิ

นอกจากการแบ่งปันเพื่อแผ่กันแล้ว

สัตว์ทั้งปวงหาสิ่งที่พึงอย่างอื่นไม่

๒๗๖ [๑๐.๑๘]

(๒๘/๑๐๗๓)

โย มาตรํ ปีตรํ วา ชินฺณกํ คตโยพฺพนํ
ปหุสฺสนฺโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใด มารดาบิดาแก่เฒ่า ล่วงพ้นวัยหนุ่มวัยสาวไปแล้ว

ตนเองสามารถ ก็ไม่เลี้ยงดู นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๒๗๗ [๑๐.๑๙]

(๒๕/๓๐๔)

ปหุตฺตวิตฺโต บุริโส สหิรญฺโถ สโภชน
เอโก ภุญฺชติ สาธุนิ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใด มั่งมีทรัพย์สิ้นเงินทอง มีของกินของใช้มาก

แต่บริโภคของอร่อยคนเดียว นั่นเป็นปากทางแห่งความเสื่อม

๒๗๘ [๑๐.๒๐]

(๒๕/๓๐๔)

ทเทยย ปุริโส ทานํ อปฺป วา ยทิวา พหุ

เกิดมาเป็นคน จะมากหรือน้อย ก็ควรให้ปันบ้าง

๒๗๙ [๑๐.๒๑]

(๒๗/๑๐๑๒)

อนฺนโท พลโท โหติ

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

วตุถโท โหติ วนฺณโท

ผู้ให้ผ้าถุงห่ม ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ยานโท สุขโท โหติ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก

ทีปโท โหติ จกุชฺโ

ผู้ให้ดวงประทีป ชื่อว่าให้ดวงตา

โส จ สพุพทโท โหติ โย ททาติ อุปสุสยํ

ผู้ใดให้ที่พำนักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้ทั้งหมด

๒๘๐ [๑๐.๒๒]

(๑๕/๑๓๘)

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ธมฺมมฺนุสฺสํ

ผู้ใดสั่งสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย

๒๘๑ [๑๐.๒๓]

(๑๕/๑๓๘)

วิเจยฺยทานํ สุตตปฺปสฺตถํ

ให้ด้วยพิจารณา พระศาสดาทรงสรรเสริญ

๒๘๒ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๙๙)

อารามโรปา วนโรปา เย ชนา เสตุการกา
 ปปญฺจ อุตฺตปฺปญฺจ เย ททฺตติ อุตฺตสฺสยํ
 เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ สทา ปุญฺญํ ปวตฺตมฺติ

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
 ให้แหล่งน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย
 บุญของชนเหล่านั้นย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ ทั้งคืนทั้งวัน

๒๘๓ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๔๖)

หิตो พหุณฺณํ ปฏิปชฺช โภเค

คนดีจัดการโภคทรัพย์
 บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒๘๔ [๑๐.๒๖]

(๒๒/๔๒)

ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ

ของที่ให้แล้ว ชื่อนำออกไปอย่างดีแล้ว

๒๘๕ [๑๐.๒๗]

(๑๕/๑๓๖)

ทินุ์ สุธผล์ โหติ นาทินุ์ โหติ ตัม ยถา

ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว
ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น

๒๘๖ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๑๓๖)

อุทฺธา หิ ทานํ พหุธา ปสตุถิ
ทานา จ โข ฐมฺมปทํ เสยฺโย

ทานนั้นปราษฎ์สรรเสริญกันโดยมากอย่างแน่นอน
แต่กระนั้น บพธรรมก็ยังประเสริฐกว่าทาน

๒๘๗ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๐๑)

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ทานานํ ยทิตํ ฐมฺมทานํ

ภิกษุทั้งหลาย การให้ธรรม เป็นยอดแห่งทาน

๒๘๘ [๑๐.๓๐]

(๒๓/๒๐๙)

สพฺพทานํ ฐมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

๒๘๙ [๑๐.๓๑]

(๒๕/๓๔)

๑๑. สามัคคี

สมัคคานํ ตโป สุขโข

ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข

๒๙๐ [๑๑.๐๑]

(๒๕/๒๔)

สุขา สงฺฆสฺส สามัคคี

สามัคคีของหมู่ให้เกิดสุข

๒๙๑ [๑๑.๐๒]

(๒๕/๒๔)

สุกเรหิ สมัคเคหิ

พยุคฺโข เอกายเน หโต

สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ยังฆ่าเสือโคร่งได้

เพราะใจรวมเป็นอันเดียว

๒๙๒ [๑๑.๐๓]

(๒๗/๑๙๘๗)

เอเต ภิกฺขุโย สมายนฺติ

สนฺนํ เตสํ น ชีรติ

โย จาธิปฺปํ ชานาติ

โย จ ชานาติ เทสนํ

ผู้ได้รู้โทษที่ตนล่วงละเมิด ๑

ผู้โดยยอมรับรู้โทษที่เขามาสารภาพ ๑

คนทั้งสองนี้ ย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น

มิตรภาพของเขาจะไม่เสื่อมคลาย

๒๙๓ [๑๑.๐๔]

(๒๗/๕๔๘)

เอโส หิ อุตฺตริตโร ภาราวโห รุรฺรณฺโห
โย ปเรสาธิปฺนฺนํ สยํ สฺนฺธาดุมฺรหฺติ

ผู้ใด เมื่อคนอื่นล่วงเกินกันอยู่
ตนเองกลับหาทางเชื่อมเขาให้คืนดีกันได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าเป็นคนเอภาาระ
เป็นผู้จัดธุระที่ดียอดเยี่ยม

๒๙๔ [๑๑.๐๕]

(๒๗/๕๔๙)

สเจปี สฺนฺโต วิวทฺนฺติ จินฺปฺปํ สฺนฺธิเยเร ปฺน
พาลา ปตฺตาว ภิฑฺชนฺติ น เต สมฺมชฺฌนฺตุ

ถ้าแม่สัสตบุรุษวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว
ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภาชนะดิน
เขาย่อมไม่ได้ความสงบเวิรกันเลย

๒๙๕ [๑๑.๐๖]

(๒๗/๕๔๗)

สมฺมุคา สขิลลา โหถ

จงสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน

๒๙๖ [๑๑.๐๗]

(๓๓/๓๕)

๑๒. การปกครอง

วไลย อิศฤสริย์ โลก

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก
(อิสรภาพคือความมีอำนาจในตัวเอง)

๒๙๗ [๑๒.๐๑]

(๑๕/๒๑๒)

สพพ ปรวส ทุฑ

การอยู่ในอำนาจของผู้อื่น เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

๒๙๘ [๑๒.๐๒]

(๒๕/๖๓)

สพพ อิศฤสริย์ สุฑ

อิสรภาพ เป็นสุขทั้งสิ้น

๒๙๙ [๑๒.๐๓]

(๒๕/๖๓)

ราชา ภูมิสุต ปณณานิ

ราชา เป็นสง่าแห่งแคว้น
(ผู้ปกครองเป็นเครื่องส่งถึงรัฐ)

๓๐๐ [๑๒.๐๔]

(๑๕/๒๐๑)

ตัม น ตปฺปตี พนฺโธ วโห เม น ตเปสฺสตี
สุขมาหริตฺ เตสํ เยสํ รชฺชมการยิ

ถึงจะถูกจองจำ ข้าฯ ก็ไม่เดือดร้อน
ถึงจะถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้าม
เพราะข้าฯ ได้นำความสุขมาให้แล้ว
แก่เหล่าชนที่ข้าฯ ปกครอง

๓๐๑ [๑๒.๐๕]

(๒๗/๑๐๕๕)

สพฺเพสํ สุขเมตพฺพํ ขตุติเยน ปชานตา

ผู้ปกครองแผ่นดินมีปัญญา พึงแสวงสุขเพื่อปวงประชา

๓๐๒ [๑๒.๐๖]

(๒๗/๑๐๕๖)

ธมฺมํ ปมชฺช ขตุติโย ฏฺฐา จวติ อีสฺสโร

ผู้ครองแผ่นดิน ถึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่
ประมาทธรรมเสียแล้ว ก็ร่วงจากรัฐ (สูญเสียอำนาจ)

๓๐๓ [๑๒.๐๗]

(๒๘/๕๑)

สาธุ ธมฺมรุจิ ราชา

ราชาขอธรรมจึงจะดี
(จะเป็นการดี ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่นิยมธรรม)

๓๐๔ [๑๒.๐๘]

(๒๘/๕๐)

อกุโกธนสฺส วิชิตะ จิตฺตมมฺสฺส ราชีโน
 สุขํ มนุสฺสสา อาเสถ สิตฺตจฺฉายาย สัมมเว

ในแว่นแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง
 ประชาชนจะนั่งนอนเป็นสุข
 เหมือนมีร่มเงาที่เย็นสบายอยู่ในบ้านของตัวเอง

๓๐๕ [๑๒.๐๙]

(๒๘/๕๐)

ควญฺเจ ตรมาณานํ ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ ปุญฺคโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ รมฺมจํ ทุกฺขํ เสติ ราชา เจ โหติ อภฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปคด
 โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 จะป่วยกล่าวไปไปถึงประชาชนที่เหลือ
 ถ้าราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

ควญฺเจ ตรมาณานํ อุกฺกํ คจฺฉนฺติ ปุญฺคโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ รมฺมจํ สุขํ เสติ ราชา เจ โหติ อภฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปตรง
 โคทั้งหมด ย่อมว่ายตรงไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง
 ถ้าราชาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข

๓๐๖ [๑๒.๑๐]

(๒๗/๖๓๔, ๖๓๖), (๒๘/๕๐)

อริโย อนริโย กุพพิ โย ทนุเทน นิเสหติ
 สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺทิตา วิทู

เมื่ออนารยชนก่อกรรมชั่ว อารยชนใช้อำนาจหักห้าม
 การกระทำนั้นเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นเวรไม่
 บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจกันอย่างนี้

๓๐๗ [๑๒.๑๑]

(๒๗/๓๕๗)

นิสम्म ทนุทํ ปณฺเญยฺย อิสฺสโร

คนที่เป็นอย่างใหญ่ จะต้องใคร่ครวญให้ดีก่อน จึงลงโทษ

๓๐๘ [๑๒.๑๒]

(๒๗/๒๑๗๕)

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิปาล

ท่านผู้ครองแผ่นดิน! การที่ทำโดยผลิผลลาม จะแผดเผาตัวได้

๓๐๙ [๑๒.๑๓]

(๒๗/๒๑๗๕)

โย อิสฺสโรมุหิตี กโรติ ปาปํ กตฺวา จ โส นฺตุตฺตปเต ปเรสํ
 น เตन โส ชีวติ ทิฆมายุํ เทวาปิ ปาเปเน สเมกฺขเร นํ

ผู้ใดทำความชั่วด้วยสำคัญคิดว่า “เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่”
 ครั้นทำแล้วก็ไม่หวั่นเกรงต่อคนทั้งหลายอื่น
 ผู้นั้นจะดำรงชีพอยู่ยืนยาวด้วยความชั่วนั้นก็หาไม่
 แม้เทพทั้งหลายก็มองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

๓๑๐ [๑๒.๑๔]

(๒๘/๓๑๑)

มา ตาต อีสฺสโรมหิติ อนตุถาย ปตารยิ

อย่าสำคัญตนว่า เรามีอำนาจยิ่งใหญ่

แล้วทำให้ประชาชนพลอยพินาศ

๓๑๑ [๑๒.๑๕]

(๒๗/๒๔๔๒)

สยํ อายํ วยํ ชญเภา สยํ ชญเภา กตาทํ

ผู้ปกครองต้องทราบรายได้รายจ่ายด้วยตนเอง
ต้องทราบกิจการที่ทำแล้วและยังมิได้ทำด้วยตนเอง

๓๑๒ [๑๒.๑๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ

พึงชั่งคนที่ควรชั่ง พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง

๓๑๓ [๑๒.๑๗]

(๒๗/๒๔๔๒)

อเปตโลมหํสฺสฺส รณฺโอบ กามานุสาริโน
สพฺเพ โภคา วินสฺสนฺติ รณฺโอบ ตํ วุจฺจเต อหํ

ผู้ครองแผ่นดินที่เจ้าสำราญ แสหาแต่กามารมณ์
โภคทรัพย์จะพินาศหมด
นี้แลที่เรียกว่า ทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๑๔ [๑๒.๑๘]

(๒๗/๒๔๔๒)

มหตุตปโตปิ นิวัตตุนติ

ถึงจะขึ้นสู่สถานะที่ยิ่งใหญ่ ก็ถ่อมตัวไฝฟงบัณฑิต

ตสุมีห โปเส วิบุลา ภวามิ

อุมุมี สมุททสฺส ยถาปี วณฺณํ

ท่านผู้เขานั้น จะเป็นที่ยืนชมย้าเกรง
เหมือนคนเห็นบรรยากาศแห่งมหาสมุทรแล้ว
ขามเกรงต่อศัkyะแห่งคลื่นใหญ่

๓๑๕ [๑๒.๑๙]

(๒๗/๘๘๒)

ปจฺเมเนว วิตถํ

โกธํ หาสํ นิวารเย

ตโต กิจฺจานิ กาเรยฺย

ตํ วตฺ อานุ ชตุตฺติย

เริ่มแรก แก้ไขข้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้เสร็จ
ระงับความโกรธกริ้วและความบันเทิงไว้ก่อน
จากนั้นจึงสั่งงาน ข้อนี้นักปราชญ์กล่าวว่าป็นวัตร
(ระเบียบปฏิบัติ) ของผู้ปกครอง

๓๑๖ [๑๒.๒๐]

(๒๗/๒๔๔๐)

มทา ปมาโท ชาเยถ

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท

๓๑๗ [๑๒.๒๑]

(๒๗/๒๔๑๙)

ปมาทา ชายเต ขโย
จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม

๓๑๘ [๑๒.๒๒]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขยา ปโทสา ชายนุติ
จากความเสื่อม ก็เกิดโทษประดัง

๓๑๙ [๑๒.๒๓]

(๒๗/๒๔๑๙)

มา มโท ภรตุสภ
ผู้มีภาระปกครองรัฐ จงอย่าได้ประมาทเลย

๓๒๐ [๑๒.๒๔]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขตฺติยสุส ปมตฺตสุส รมฺจุสฺมี รมฺจุวฑฺฒน
สพฺเพ โภคา วินสฺสนฺติ รมฺโเบ ตํ วุจฺจเต อหํ

เมื่อผู้ครองแผ่นดินประมาท
โภคทรัพย์ในรัฐทั้งหมดย่อมพินาศ
นี้แลเรียกว่าทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๒๑ [๑๒.๒๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

อุปสุสูตี มหาราช รมุเจ ชนปเท จร
ตตถ ทิสฺวา สุตฺวา จ ตโต ตํ ปฏิปชฺชติ

ตุกรมหาราช พระองค์จึงเสด็จเที่ยวสดับดูความเป็นอยู่
ความเป็นไป ในแว่นแคว้นแดนชนบท
ครั้นได้เห็นได้ฟังแล้วจึงปฏิบัติราชกิจนั้น ๆ

๓๒๒ [๑๒.๒๖]

(๒๗/๒๔๑๙)

อรุขิตา ชานปทา อธมฺมพลินา หตา
รตฺติญฺหิ โจรา ขาทฺนฺติ ทิวา ขาทฺนฺติ ตฺถญฺทียา
รฏฺฐสฺมี ญฺญวราชสฺส พหุ อธมฺมิโก ชโน

ชาวชนบทไม่ได้รับการพิทักษ์รักษา
ถูกกดขี่ด้วยค่าธรรมเนียมไม่ชอบธรรม
กลางคืน โจรปล้น กลางวัน ข้าราชการข่มเหง
ในแว่นแคว้นของผู้ปกครองชั่วร้าย
ย่อมมีคนอาธรรมมากมาย

๓๒๓ [๑๒.๒๗]

(๒๗/๒๔๒๒)

สกุภาโร กาปฺริสฺสํ หนฺติ
ลักการะฆ่าคนชั่วได้

๓๒๔ [๑๒.๒๘]

(๑๕/๖๑๐)

โย จ อุปปติตฺ อตุถํ
อมิตฺตวสมฺมุเวติ

ชิปปเมว น พุชฺฌมติ
ปจฺฉาว อนฺตปฺปติ

ผู้ใดไม่รู้เท่าทันเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลัน
ผู้นั้นจะหลงเข้าไปในอำนาจของศัตรู และจะเดือดร้อนภายหลัง

๓๒๕ [๑๒.๒๙]

(๒๗/๑๔๓๐)

อปปฺเสในปี เจ มนฺตี

มหาเสนํ อมนฺตินิ

ถึงแม้จะมีกำลังพลน้อย แต่มีความคิด
ก็เอาชนะกองทัพใหญ่ที่ไร้ความคิดได้

๓๒๖ [๑๒.๓๐]

(๒๘/๖๕๕)

พาโล อปริณายโก

คนพาล เป็นผู้นำไม่ได้

๓๒๗ [๑๒.๓๑]

(๒๗/๓๑๓)

น สาธุ พลฺวา พาโล

ยฺยสุสฺส ปริหารโก

ผู้บริหารหมุ่คณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่เป็นคนพาล ย่อมไม่เป็นผลดี

๓๒๘ [๑๒.๓๒]

(๒๗/๑๐๓๑)

ธีโร จ พลฺวา สาธุ

ยฺยสุสฺส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่ชน เป็นปราชญ์ และมีกำลังเข้มแข็ง จึงจะเป็นผลดี

๓๒๙ [๑๒.๓๓]

(๒๗/๑๐๓๒)

๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว

บุญญ์ โจเรหิ ทุหร

ความดีใจรักไม่ได้

๓๓๐ [๑๓.๐๑]

(๑๕/๑๕๙)

มามณฺเฑธ ปาปสฺส น มตฺตํ อากมฺภิสฺสตี

อย่าดูหมิ่นความชั่วว่าเล็กน้อย คงจักไม่มีผลมาถึงตัว

อุทฺทพฺปิณฺฑนํ ปาเตน อุกฺกุฏโกปิ ปุริตี

เพราะน้ำหยดทีละน้อย หม้อน้ำยังเต็มได้

อาปุริตี พาโล ปาปสฺส โลกํ โลกํปี อาจัน

พาลชนสร้างสมความชั่วทีละน้อย ก็เต็มเพียบไปด้วยความชั่ว

๓๓๑ [๑๓.๐๒]

(๒๕/๑๙)

ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺณํ

คนเรานี้ ถ้ามีอันทำชั่วลงไป ก็อย่าพึงทำความชั่วนั้นซ้ำซ้ำอีก

น ตมฺหิ ฌนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสฺส อจฺจุโย

อย่าพึงสร้างความพอใจในความชั่วนั้น

การสั่งสมความชั่วเป็นการก่อความทุกข์

๓๓๒ [๑๓.๐๓]

(๒๕/๑๙)

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺติมา

บุคคลใดในกาลก่อนเคยผิดพลาด
 ครั้นภายหลังเขากลับตัวได้ไม่ประมาณ
 บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกให้แจ่มใส
 เหมือนดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๓ [๑๓.๐๔]

(๒๕/๒๓)

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิเญยติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺติมา

บุคคลใดเคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้)
 หันมาทำดีปิดกัน บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกแจ่มใส
 เหมือนดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๔ [๑๓.๐๕]

(๒๕/๒๓)

ยถาปี ปุปฺผราสีมฺหา กยิรา มาลาคุเพ พหู
 เอวํ ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ

ช่างดอกไม้ ร้อยพวงมาลัยได้มากมาย
 จากกองดอกไม้กองหนึ่ง ฉันท
 คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควร (ใช้ชีวิตชาติหนึ่งนี้)
 สร้างความดีงามให้มาก ฉันทัน

๓๓๕ [๑๓.๐๖]

(๒๕/๑๔)

อาปฺรติ ธีโร ปุณฺณสุส โลกํ โลกํปี อาจัน

ธีรชนสร้างความคิดที่ละน้อย ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยความดี

๓๓๖ [๑๓.๐๗]

(๒๕/๑๙)

สุโข ปุณฺณสุส อจฺจโย

การสร้างสมความดี นำสุขมาให้

๓๓๗ [๑๓.๐๘]

(๒๕/๑๙)

สุขุเสตํ ภิกฺขเว อธิวจันํ ฯเปฯ ยทิทํ ปุณฺณานิ

คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุข

๓๓๘ [๑๓.๐๙]

(๒๕/๒๐๐)

สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ เว อาเวณียํ ธนํ

ความดีที่ทำได้เองนี้แหละ เป็นทรัพย์ส่วนเฉพาะของตัวแท้ๆ

๓๓๙ [๑๓.๑๐]

(๒๗/๑๙๙๘)

ปุณฺณํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

กระทั่งถึงคราวสิ้นชีพ บุญก็ช่วยให้สุขได้

๓๔๐ [๑๓.๑๑]

(๒๕/๓๓)

น สมฺมเหตุปี กเรฺยฺย ปาปํ

ไม่ควรทำบาป แม้เพราะเห็นแก่กิน

๓๔๑ [๑๓.๑๒]

(นัย ๒๗/๑๒๗๕)

สกมฺมฺนา หญฺญติ ปาปธมฺโม

คนมีความชั่ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน

๓๔๒ [๑๓.๑๓]

(๑๓/๔๕๑)

ปาปํ ปาเปน สุกฺกริ

ความชั่ว คนชั่วทำงาน

๓๔๓ [๑๓.๑๔]

(๒๕/๑๒๔)

นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ

๓๔๔ [๑๓.๑๕]

(๒๕/๑๙)

น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นไม่ดี

๓๔๕ [๑๓.๑๖]

(๑๕/๒๘๑)

ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลดี

๓๔๖ [๑๓.๑๗]

(๑๕/๒๘๑)

สุกฺราณี อสากฺขิณี อตฺตโน อหิตานิ จ

การที่ไม่ดี และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ท่าง่าย

๓๔๗ [๑๓.๑๘]

(๒๕/๒๒)

ยัม เว หิตฺตญฺจ สาธุญฺจ ตัม เว ปรมฺมทุกฺกัรํ

การใดเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย
การนั้นแล ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๓๔๘ [๑๓.๑๙]

(๒๕/๒๒)

สุกฺกัรํ สาธุณา สาธุ

ความดี คนดี ทำง่าย

๓๔๙ [๑๓.๒๐]

(๒๕/๑๒๔)

สาธุ ปาเปเนน ทุกฺกัรํ

ความดี คนชั่ว ทำยาก

๓๕๐ [๑๓.๒๑]

(๒๕/๑๒๔)

กมฺมฺมนา วตฺตตํ โลโก

สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๓๕๑ [๑๓.๒๒]

(๑๓/๗๐๗)

กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิตฺถํ หีนปฺปณฺนิตตายน

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทราบและประณิต

๓๕๒ [๑๓.๒๓]

(๑๔/๕๙๖)

กตญาณการี กตญาณิ ปาปการี จ ปาปกัม

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๓๕๓ [๑๓.๒๔]

(๑๕/๙๐๓)

ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ

กรรมไม่ดี ย่อมเผาผลาญในภายหลัง

๓๕๔ [๑๓.๒๕]

(๑๕/๒๔๐)

อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลย ดีกว่า

๓๕๕ [๑๓.๒๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปาปานิ อกรรมํ สุขํ

การไม่ทำความชั่ว ให้เกิดความสุข

๓๕๖ [๑๓.๒๗]

(๒๕/๓๓)

กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย

ความดี ทำไว้แล ดีกว่า

๓๕๗ [๑๓.๒๘]

(๑๕/๒๔๐)

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
 สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑
 การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม ๑
 การชำระจิตใจให้ผ่องใส ๑
 นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓๕๘ [๑๓.๒๙]

(๒๕/๒๔)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี

ธรรมนั้นแหละ รักษาผู้ประพฤติธรรม

๓๕๙ [๑๓.๓๐]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำมาซึ่งความสุข

๓๖๐ [๑๓.๓๑]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๑ [๑๓.๓๒]

(๒๕/๒๓)

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ

ผู้อิ่มใจในธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๒ [๑๓.๓๓]

(๒๕/๑๖)

น ปณฺธิตา อตฺตสุขสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สมาจฺรฺนติ

บัณฑิตไม่ประกอบความชั่ว เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว

๓๖๓ [๑๓.๓๔]

(๒๗/๑๔๖๗)

ทุกฺเขน ญฺญูจา ขลิตาปี สนฺดา
ฉนฺทา จ โทสา น ชนฺติ ธิมฺมํ

บัณฑิตนั้น ถึงถูกทุกข์กระทบ ถึงพลาดพลั้งลง
ก็คงสงบอยู่ได้ และไม่ละทิ้งธรรมเพราะชอบหรือชัง

๓๖๔ [๑๓.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๗)

น อิจฺเจยฺย อธฺมเม น สมิทฺธิมิตฺตโน

ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จแก่ตนโดยทางไม่ชอบธรรม

๓๖๕ [๑๓.๓๖]

(๒๕/๑๖)

จเช ธนํ อํกุรฺวสุสฺส เหตุ
อํคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
อํคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ธิมฺมมนุสฺสสฺสโรโต

พึงสละทรัพย์ เพื่อเห็นแก่อวัยวะ
พึงสละอวัยวะ ในเมื่อจะรักษาชีวิต
พึงสละได้หมด ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต
ในเมื่อคำนึงถึงธรรม

๓๖๖ [๑๓.๓๗]

(๒๘/๓๘๒)

อลาโก ธมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเญ ลาโก อธมฺมิโก

ไม่ได้แต่ชอบธรรมดีกว่า
ถึงได้แต่ไม่ชอบธรรมจะดีอะไร

๓๖๗ [๑๓.๓๘]

(๒๖/๓๘๒)

มรณํ ธมฺมิกํ เสยฺโย ยญฺเญ ชีเว ธมฺมิกํ

ตายอย่างชอบธรรมดีกว่า
อยู่อย่างไม่ชอบธรรมจะมีค่าอะไร

๓๖๘ [๑๓.๓๙]

(๒๖/๓๘๒)

ธมฺเม จิตฺตํ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติไม่ทิ้งผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๓๖๙ [๑๓.๔๐]

(๒๒/๔๒)

๑๔. กรรรม

ยานี กโรติ ปุริโส ตานี อตุตนิ ปุสฺสตี

คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตนเอง

๓๗๐ [๑๔.๐๑]

(๒๗/๒๙๔)

จรรนฺตี พาลา ทุมฺเมธา อมิตฺเตเนว อตุตฺตนา

คนพาลทรมปัญญา ย่อมดำเนินชีวิต

โดยมีตนเองนั้นแหละเป็นศัตรู

๓๗๑ [๑๔.๐๒]

(๑๕/๒๘๑)

ธญฺญํ ธนํ ราชํ ชาตฺรูปํ

ปริศฺคหํ วาปี ยทตฺถิ กิณฺจิ

ทาสา กมฺมกฺรา เปสฺสา เย จสฺส อนฺนํชีวิน

สพฺพพฺพนาทาย คนฺตพฺพํ สพฺพํ นิกุซีปคามิน

ธัญญาหาร ทรัพย์สิน เงินทอง

หรือสมบัติที่ครอบครอง

ไม่ว่าอย่างใดที่มีอยู่

คนรับใช้ คนงาน คนอาศัยทั้งหลายทุกอย่าง

ล้วนพาเอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ทั้งหมด

๓๗๒ [๑๔.๐๓]

(๑๕/๓๙๒)

ยญจ กโรติ กาเยน วาจา ย อุต เจตสา
 ตํ หิ ตสุส สกํ โหติ ตญจ อาทาย คจฺจติ

กรรมใด ทำไว้ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
 กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา ซึ่งเขาจะพาเอาไป

๓๗๓ [๑๔.๐๔]

(๑๕/๓๙๒)

มา ชาตี ปุจฺจ จรณญฺจ ปุจฺจ

อย่าถามถึงชาติกำเนิด จงถามถึงความประพบัติ

๓๗๔ [๑๔.๐๕]

(๑๕/๖๖๐)

กมฺมํ วิชฺชา จ ฆมฺโม จ สึลํ ชีวิทมฺมุตฺตมํ
 เอเตน มจฺจา สุชฺฌเณติ น โคตฺเตน ฆเนน วา

การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันอุดม ๑
 คนบริสุทธ์ด้วยสิ่งทั้ง ๕ นี้
 หาใช่ด้วยตระกูลหรือด้วยทรัพย์ไม่

๓๗๕ [๑๔.๐๖]

(๑๕/๑๔๗)

๑๕. กิเลส

อิจฺจํ หิ อนนฺตโคจฺรา

ความอยากได้ ไม่มีที่จบสิ้นเลย

๓๗๖ [๑๕.๐๑]

(๒๗/๓๓๙)

วิคตฺติจฺจนํ นโม กโรมฺเห

ท่านที่ตัดความอยากเสียได้
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้เลยทีเดียวนะ

๓๗๗ [๑๕.๐๒]

(๒๗/๓๓๙)

ลฺลทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสตี

โลกเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

อนุทธมํ ตทา โหตี ยํ โลโก สหเต นรํ

เมื่อความโลภเข้าครอบงำคน
เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

๓๗๘ [๑๕.๐๓]

(๒๕/๒๖๘)

อิจฺจํ นรํ ปริกฺกสฺสตี

ความอยาก ย่อมชักพาคนไปต่างๆ

๓๗๙ [๑๕.๐๔]

(๑๕/๒๑๖)

กาเมหิ โลกมุหิ น หตฺถิ ติตฺติ

ความอึดด้วยกำทั้งหลาย ไม่มีในโลก

๓๘๐ [๑๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺฌติ

คนโกรธไม่รู้ทันว่า ความโกรธนั้น เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน

๓๘๑ [๑๕.๐๖]

(๒๕/๒๖๘)

กุฑฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ

โกรธเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

๓๘๒ [๑๕.๐๗]

(๒๓/๖๑)

ยํ กุฑฺโธ อูปโรเจติ สุกฺรํ วีย ทฺวักขํ

คนโกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำลาย ก็เหมือนทำลาย

๓๘๓ [๑๕.๐๘]

(๒๓/๖๑)

หนฺติ กุฑฺโธ สฺมาตริ

คนโกรธฆ่าได้แม้แต่มารดาของตน

๓๘๔ [๑๕.๐๙]

(๒๓/๖๑)

ป/จณา โส วิคเต โกเถ อคฺคิทฺทฺโธมว ตปฺปติ

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว
เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

๓๘๕ [๑๕.๑๐]

(๒๓/๖๑)

โกธโน ทฺพพฺพนฺโณ โหติ

คนมักโกรธย่อมมีผิวพรรณไม่งาม

๓๘๖ [๑๕.๑๑]

(๒๓/๖๑)

โกธํ สมฺตฺวา สุขํ เสติ

ฆ่าความโกรธได้ ย่อมนอนเป็นสุข

๓๘๗ [๑๕.๑๒]

(๑๕/๑๙๙)

ยถาปี รุจิรํ ปุปฺผํ วนฺณวนฺตํ อคฺคฺนฺทกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่ผู้ไม่ปฏิบัติ
เหมือนดอกไม้งามที่มีแต่สี ไม่มีกลิ่น

๓๘๘ [๑๕.๑๓]

(๒๕/๑๔)

ยถาปี รุจิรํ ปุปฺผํ วนฺณวนฺตํ สคฺคฺนฺทกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา สผลา โหติ สกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ
เหมือนดั่งดอกไม้งาม ที่มีทั้งสีสวย และกลิ่นอันหอม

๓๘๙ [๑๕.๑๔]

(๒๕/๑๔)

สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมฺุตมํ

พูดดี เป็นมงคลอันอุดม

๓๙๐ [๑๕.๑๕]

(๒๕/๖)

กุกุฏํ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํ

ผู้ไม่โกรธตอบคนโกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

๓๙๑ [๑๕.๑๖]

(๒๖/๓๕๘)

อุภินฺนมตฺถํ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ
ปรํ สงฺกุปิตํ ภตฺวา โย สโต อุปสมฺมติ

ผู้ใดรู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว มีสติ ระวังได้
ผู้นั้นชื่อว่าบำเพ็ญประโยชน์แก่คนถึง ๒ คน
คือ ทั้งแก่ตนเอง และแก่คนอื่นนั้น

๓๙๒ [๑๕.๑๗]

(๒๖/๓๕๘)

๑๖. คุณธรรม

สจฺจํ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

๓๙๓ [๑๖.๐๑]

(๑๕/๗๔๐)

สจฺจํ หเว สารุตรํ รัสสานํ

สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาส

๓๙๔ [๑๖.๐๒]

(๒๕/๓๑๑)

สทฺธา ทุตฺติยา ปุริสสฺส ไหติ

ศรัทธา เป็นมิตรคู่ใจของคน

๓๙๕ [๑๖.๐๓]

(๑๕/๑๗๕)

สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้

๓๙๖ [๑๖.๐๔]

(๒๕/๓๓)

สตี โลกสุมิ ชาคโร

สตี ทำให้ตื่นอยู่ในโลก
(ในโลกนี้ มีสตี จึงจะนับว่าตื่น)

๓๙๗ [๑๖.๐๕]

(๑๕/๒๑๘)

สติมโต สทา ภาททำ

คนมีสติ เท่ากับมีสิ่งนำโชคตลอดเวลา

๓๙๘ [๑๖.๐๖]

(๑๕/๘๑๒)

สติมโต สุขเว เสยโย

คนมีสติย่อมดีขึ้นทุกวัน

๓๙๙ [๑๖.๐๗]

(๑๕/๘๑๒)

อาทิ สीलํ ปติฏฺฐา จ

กฤษณานนฺจ มาตุกํ

ปมฺขํ สพุพฺพมฺมานํ

ตสุมา สीलํ วิโสธเย

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งอาศัย เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

๔๐๐ [๑๖.๐๘]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ อารมณํ เสฏฺฐํ

ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ

๔๐๑ [๑๖.๐๙]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ กวจฺมพฺพุตํ

ศีล เป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

๔๐๒ [๑๖.๑๐]

(๒๖/๓๗๘)

น ปรี นานิ อุตฺตานํ

วิหีสติ สมาหิโต

ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ย่อมไม่เบียดเบียนคนอื่น และแม้แต่ตนเอง

๔๐๓ [๑๖.๑๑]

(๒๗/๖๒๑)

๑๗. วาจา

ยํ หิ กยิรา ตํ หิ วเท ยํ น กยิรา น ตํ วเท
อกโรนุตํ ภาสमानํ ปริชานนุติ ปณฺทิตา

จะทําสํใด พึงพูดสิ่งนั้น สิ่งใดไม่ทํ่า ไม่พึงพูดถึง
บัณฑิตย่อมหมายเอาได้ว่า คนไม่ทํ่า ดีแต่พูด

๔๐๔ [๑๗.๐๑]

(๒๗/๘๖๐)

ยถาวาที ตถาการี

พูดอย่างใด ทำอย่างนั้น

๔๐๕ [๑๗.๐๒]

(๒๗/๖๐๕)

หทยสฺส สทิสํ วาจา

วาจาเช่นเดียวกับใจ

๔๐๖ [๑๗.๐๓]

(๒๗/๕๖๐)

ปฺริสฺสฺส หิ ชาตสฺส กุธารี ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺหติ อตุตฺตานํ พาโล ทพฺพภาสิตํ ภณํ

คนเกิดมาชื่อว่ามิชวานเกิดติดปากมาด้วย
สำหรับให้คนพาลใช้ฟันตัวเอง ในเวลาที่พูดคำชั่ว

๔๐๗ [๑๗.๐๔]

(๒๕/๓๘๗)

โย นินฺทิตฺยํ ปสฺสตี ตํ วา นินฺทตี โย ปสฺสตีโย
 วิจินาตี มุเขน โส กลี กลินา เตน สฺสุขํ น วินฺทตี

ผู้ใดสรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ
 ผู้นั้นเอาปากเก็บกาลิไว้ จะไม่ได้พบสุขเพราะกาลินั้น

๔๐๘ [๑๗.๐๕]

(๒๑/๓)

เอกํ ธมฺมํ อตีตํสุตํ มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
 วิติณฺณปรโลกํสุตํ นตฺถิ ปาปํ อการียํ

คนที่กล่าวล่วงสัจธรรมอันเป็นหนึ่งเดียวเสียแล้ว
 พุทฺจามีแต่คำเท็จ ไม่คำนึงถึงปรโลก
 ความชั่วที่เขาจะไม่ทำ เป็นไม่มี

๔๐๙ [๑๗.๐๖]

(๒๕/๒๓)

สํโฆหาเรน โสเจยุยฺม เวทิตพฺพํ

ความสะอาด พึงทราบด้วยถ้อยคำสำนวน

๔๑๐ [๑๗.๐๗]

(นัย ๒๕/๑๓๔)

สณฺหํ คิริ อตฺถวาทิ ปมฺภูเจ

ควรเปล่งวาจาไพเราะ ที่มีประโยชน์

๔๑๑ [๑๗.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๓)

วาจํ ปมฺญฺเจ กุสฺลํ นาติเวลํ

ถึงวาจาดี ก็ไม่ควรกล่าวให้เกินกาล

๔๑๒ [๑๗.๐๙]

(๒๕/๔๒๓)

นาติเวลํ ปภาเสยฺย
อวิกิณฺณํ มิทํ วาจํ

น ตฺณฺหิ สพฺพทา สียา
ปตฺเต กาเล อุตฺริเย

ไม่ควรพูดจนเกินกาล

ไม่ควรนิ่งเสมอไป

ควรกล่าววาจาที่ไม่พ้นเผื่อ

พอดีๆ ในเมื่อถึงเวลา

๔๑๓ [๑๗.๑๐]

(๒๘/๙๖๖)

อพฺพธา ตตฺถ พชฺฌนฺติ

ยตฺถ พาลา ปภาสเว

คนพาล ยังไม่ถูกผูก

แต่พอพูดในเรื่องใด ก็ถูกมัดตัวในเรื่องนั้น

พทฺธาปี ตตฺถ มุจฺจนฺติ

ยตฺถ ธีรา ปภาสเว

คนมีปัญญา แม้ถูกผูกมัดอยู่

พอพูดในเรื่องใด ก็หลุดได้ในเรื่องนั้น

๔๑๔ [๑๗.๑๑]

(๒๗/๑๒๐)

๑๘. ชีวิต-ความตาย

วโย รตฺติณทิวภโย

วัยสิ้นไปตามคืนและวัน

๔๑๕ [๑๘.๐๑]

(๑๕/๑๗๓)

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนตฺตสฺส ชีวิตํ

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร่องลงไป
จากประโยชน์ที่จะทำ

๔๑๖ [๑๘.๐๒]

(๒๖/๓๕๙)

รตฺโย อโมฆา คจฺจนฺติ

คืนวัน ไม่ผ่านไปเปล่า

๔๑๗ [๑๘.๐๓]

(๒๘/๔๓๙)

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยฺณฺติ รตฺติโย

วโยคุณา อนุปฺพุํ ชนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอน ๆ ตามลำดับ

๔๑๘ [๑๘.๐๔]

(๑๕/๓๐๐)

รูป ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

๔๑๙ [๑๘.๐๕]

(๑๕/๒๑๐)

ทหฺราปํ จ เย วุฑฺฒมา เย พาลา เย จ ปญฺชิตา
อฑฺฒมา เจว ทลิตฺทา จ สพุเพ มจฺจุปฺรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินทางไปหาความตายทั้งหมด

๔๒๐ [๑๘.๐๖]

(๑๐/๑๐๘)

น มียฺยมานํ ธนมนฺเวติ กิณฺจ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิดก็ติดตามไปไม่ได้

๔๒๑ [๑๘.๐๗]

(๑๓/๔๕๑)

กาโล ชฺสตี ภูตานิ สพุพาเนว สหตุตฺนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย
พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

๔๒๒ [๑๘.๐๘]

(๒๗/๓๔๐)

ด้ ตบฺเจ อนฺโสเจยฺย ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
 อตฺตตานมฺนฺโสเจยฺย สทา มจฺจุวสํ ปตฺติ

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่มียู่แก่ตน
 คือผู้ที่ตายไปแล้วไซ้ ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง
 ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราชตลอดเวลา

๔๒๓ [๑๘.๐๙]

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ติฏฺฐํ นาสิํ น สยานํ น ปตฺถคํ

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์
 ผู้ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่ ก็หาไม่

๔๒๔ [๑๘.๑๐]

(๒๗/๖๑๒)

ยาธุปฺปตฺติ นิมิสฺสติ ตตฺตราปี สรตี วโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

๔๒๕ [๑๘.๑๑]

(๒๗/๖๑๒)

ตตฺถตฺตนิ วตฺตปฺปนฺเถ วินาภาเว อสฺสเย
 ภูตํ เสสํ ทยิตพฺพํ จวิตํ อนฺนฺโสจียํ

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกัน
 ก็ต้องมีโดยไม่ต้องสงสัย
 หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอื้อเอ็นดูกัน
 ไม่ควรจะมีวเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๔๒๖ [๑๘.๑๒]

(๒๗/๖๑๓)

ยถาปี ทารโก จนุทำ	คจุนนุด้ อนุโรทติ
เอวํ สมุปทเมเวตํ	โย เปตมณฺเฐจติ
ทยุหมาโน น ชานาติ	ภวาตึนํ ปริเทวติ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เศร้าโศกถึงคนตาย
ก็เหมือนเด็กร้องไห้ขอพระจันทร์ที่โคจรไปในอากาศ
คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่ายัญหัตถ์คร่ำครวญถึง
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
เขาไปแล้วตามวิถีทางของเขา

๔๒๗ [๑๘.๑๓]

(๒๗/๗๒๐)

ผลานมิว ปุกกานํ	นิจุจํ ปตฺนโต ภยํ
เอวํ ชาตान มจฺจานํ	นิจุจํ มรณโต ภยํ

ผลไม้สุกแล้ว ก็วันแต่จะต้องร่วงหล่นไปตลอดเวลา ฉันใด
สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็วันแต่จะตายอยู่ตลอดเวลา ฉันนั้น

๔๒๘ [๑๘.๑๔]

(๒๗/๑๕๖๘)

สายเมเก น ทิสฺสนฺติ	ปาโต ทิฏฺฐา พหุ ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ	สายํ ทิฏฺฐา พหุ ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

๔๒๙ [๑๘.๑๕]

(๒๗/๑๕๖๙)

เอโกว มจฺโจ อจฺเจติ
สโยคปรมาเตวว

เอโกว ชายเต กุเล
สมุโภคา สพุพปาณินิ

จะตายก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว
ความสัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย
ก็เพียงแค่ได้มาพบปะเกี่ยวข้องกันเท่านั้น

๔๓๐ [๑๘.๑๖]

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนฺติ ปุตุตา ตาณาย น ปีตา นปี พนฺธวา
อนุตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ภาตีสฺสุ ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชครอบงำ ไม่ว่าบุตรไม่ว่าบิดา
ไม่ว่าญาติพวกพ้อง ถึงจะมี ก็ช่วยต้านทานไม่ได้
จะหาที่ปกป้องในหมูญาติ เป็นอันไม่มี

๔๓๑ [๑๘.๑๗]

(๒๕/๓๐)

น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยา วญฺเภา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐนฺติ ภาตโย

การร้องไห้ ความเศร้าโศก
หรือการคร่ำครวญรำไรใดๆ
ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ผู้ที่ตายแล้วก็คงอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

๔๓๒ [๑๘.๑๘]

(๒๕/๘)

น หิ รุณฺเณน โสเกน สนฺตึ ปปฺโปติ เจตโส
ภิชฺยสฺสสุปฺปชฺชเต ทุกฺขํ สรีรํ จุปฺพหฺมยติ

การร้องไห้ หรือเศร้าโศก จะช่วยให้จิตใจสงบสบาย ก็หาไม่
ทุกขยังเกิดเพิ่มพูนทับทวี ทั้งร่างกายก็พลอยทรุดโทรม

ଜନନ [କେ.ଏସ.]

(၂၅/၈၈၀)

กีโธ วิวณฺโณ ภวติ หีสมตฺตานมตฺตนา
น เตน เปตา ปาเลนฺติ นิรตฺถา ปริเทวนา

เมื่อโศกเศร้าไป ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง
ร่างกายจะฝ่ายฝอม
ผิวพรรณจะซูบซีดหม่นหมอง
ส่วนผู้ที่ตายไปแล้ว
ก็เอาความโศกเศร้านั้นไปช่วยอะไรตัวไม่ได้
ความรำไรรำพัน ย่อมไร้ประโยชน์

ഭഗവദ് [൧൩.൧൦]

(၂၅/၈၈၀)

โสมบปฺพหํ ชนุตฺตํ ภิกฺขุโย ทุกขํ นิคจฺฉติ
อนุตฺตุนนโต กาลกตํ โสภสฺส วสมนวฺคุ

คนที่สละความเศร้าโศกไม่ได้
 มัวทอดถอนถึงคนที่จากไปแล้ว
 ตกอยู่ในอำนาจของความโศก
 ย่อมประสบความทุกข์หนักยิ่งขึ้น

ଜଣେ [୧୯.୩୧]

(၂၅/၈၄၀)

อญฺเณปี ปสฺส คมิเน ยถากมฺมุเปเค นเร
มจฺจุโน วสมาคมฺม ผนฺทนฺเตวิธ ปาณินิ

ดูสิ! ถึงคนอื่นๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตามยถากรรม
ที่นี้สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว
กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

๔๓๖ [๑๘.๒๒]

(๒๕/๓๘๐)

ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทเวตี
เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา เนโส ลพฺภา มยา อิติ

เพราะฉะนั้น สาธุชน สดับคำสอนของท่านผู้ไกลกิเลสแล้ว
พึงกำจัดความรำไรรำพันเสีย เห็นคนล่วงลับจากไป
ก็เข้าใจได้ว่า ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
เราจะขอให้เป็นอยู่อีก ย่อมไม่ได้

๔๓๗ [๑๘.๒๓]

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถาปี สงฺคตํ ปฏิพุทฺโธ บุริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยาเยกํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

๔๓๘ [๑๘.๒๔]

(๒๕/๔๑๓)

ยสุส รตฺยา วิสฺวานเ อายุ อปฺปตฺรํ สียา

วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

๔๓๙ [๑๘.๒๕]

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุณาพฺภหโต โลโก ชฺราย ปรีวาริตโต

สัตว์โลกถูกมฤตยูห้ำหั่น ถูกชราปิดล้อม

๔๔๐ [๑๘.๒๖]

(๒๘/๔๓๙)

ยถา วาริวโห ปฺหโร คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ

เอวมายู มนุสฺसानํ คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ

แม่น้ำเต็มฝั่ง ไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันใด

อายุของมนุษย์ทั้งหลาย

ย่อมไม่เวียนกลับมาสู่วัยเด็กอีก ฉะนั้น

๔๔๑ [๑๘.๒๗]

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อิทํ ชีวิตํเสเส

กิจจกโร สียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้

ทุกคนควรกระทำหน้าที่ และไม่พึงประมาท

๔๔๒ [๑๘.๒๘]

(๒๕/๓๘๗)

ปาปญฺจ เม นตฺถิ กตํ กุหิญฺจิ
ตสฺมา น สงฺเก มรณาคมาย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำไว้ ณ ที่ไหนๆ เลย
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

๔๔๓ [๑๘.๒๙]

(๒๘/๑๐๐๐)

ธมฺเม จิตฺโต ปฺรโลคํ น ภาเย

ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว ไม่ต้องกลัวปรโลก

๔๔๔ [๑๘.๓๐]

(๑๕/๒๐๘)

๑๙. พันทุกข์-พบสุข

ลาโง อลาโง ยโส อยโส จ
นินทา ปัสสา จ สุข จ ทุกข์
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ธมมา
มา โสจิ ก็ โสจสิ ไปฏฐปาท

ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์
สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน
อย่าเศร้าโศกเลย ท่านจะโศกเศร้าไปทำไม

๔๔๕ [๑๙.๐๑]

(๒๗/๖๑๕)

อสาดี สาตรูปเน ปิยรูปเน อปุปิย
ทุกข์ สุขสุต รูปเน ปมตุดมติวตติ

ผู้ที่มัวเพลินประมาทอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ
สิ่งที่รัก และความสุข
จะถูกละทิ้งที่ไม่ชอบใจ สิ่งที่ไม่รัก
และความทุกข์ เข้าครอบงำ

๔๔๖ [๑๙.๐๒]

(๒๗/๑๐๐)

หิริญญํ เม สุวณฺณํ เม เอสา รตฺติณฺทิวา กถา
 ทุมฺเมธานํ มนุสฺसानํ อริยธมฺมํ อปฺปสุตฺตํ

พวกมนุษย์ผู้อ่อนปัญญา ไม่เห็นอริยธรรม
 สนทนาถกเถียงกันทั้งวันทั้งคืน แต่ในเรื่องว่า
 เงินของเรา ทองของเรา

๔๔๗ [๑๙.๐๓]

(๒๗/๒๘๗)

ยาวเทวสุสฺสฺหุ กิณฺุจิ ดาวเทว อชาทิสฺสุ

ตราบไดยังมีขึ้นเนื้อคาบไวนิดหน่อย
 ตราบนั่นก็ยังถูกกลุ่มรุมยื้อแย่ง

๔๔๘ [๑๙.๐๔]

(๒๗/๖๑๙)

น หีสนฺติ อภิณฺุจฺจํ

ไม่มีอะไรเลย ไม่มีใครเบียดเบียน

๔๔๙ [๑๙.๐๕]

(๒๗/๖๑๙)

นาพฺพตฺตีตฺทโร โสโก นานาคตฺสุขาวโ

ความโศกน่าสิ่งล่วงแล้วคืนมาไม่ได้
 ความโศกไม่อาจนำมาซึ่งความสุขในอนาคต

๔๕๐ [๑๙.๐๖]

(๒๗/๗๒๓)

โสจํ ปณฺทุภิสฺส โหติ ภาตฺตญฺสฺส น รุจฺจติ
อมิตฺตา สุมฺนา โหติ สลฺลวิทุสฺส รุปฺปโต

มัวเศร้าโศกอยู่ ก็ชুবดมลง
อาหารก็ไม่ยากรับประทาน ศัตรูก็พลอยดีใจ
ในเมื่อเขาถูกลูกศรแห่งความโศกเสียบแทงย่ำแย่อยู่

๔๕๑ [๑๙.๐๗]

(๒๗/๗๒๔)

โย อตฺตโน ทุกฺขมนนํปฺปญฺโจ ปเวทยเ ชนฺต อกาลรูปเ
อานนฺทีโน ตสฺส ภาวนฺติ มิตฺตา หิตฺสึโน ตสฺส ทุกฺชี ภาวนฺติ

ผู้ใด พอใครถมาถึงทุกข์ของตน ก็บอกเขาเรื่อยไป
ทั้งที่มีใช้กาลอันควร ผู้นั้นจะมีแต่มิตรชนิดเจ้าสำราญ
ส่วนผู้หวังดีต่อเขาก็มีแต่ทุกข์

๔๕๒ [๑๙.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๒)

กาลญฺจ ฅตฺวาน ตถาวิสฺส เมธาวิํ เอกมนํ วิทิตฺวา
อกุเขยฺย ตปฺปานิ ปฺรสุส ธีโร สณฺหํ คิริ อตฺถวดี ปมฺญเ

คนฉลาด พึงรู้จักกาลอันควร
กำหนดเอาคนมีความคิดที่ร่วมใจกันได้แล้ว
จึงบอกทุกข์ร้อน
โดยกล่าววาจาสละสลวยได้ถ้อยได้ความ

๔๕๓ [๑๙.๐๙]

(๒๗/๑๓๘๓)

อนาคตปฺปทปฺปาย อตฺตสุสานุโสจนา
เอเตน พาลา สุกฺกนฺติ นโฬว หริโต ลฺลโต

ชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา
เฝ้าแต่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว
จึงชูปชิตหม่นหมองเสมือนต้นอ้อสด
ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

๔๕๔ [๑๙.๑๐]

(๑๕/๒๒)

ชคฺคํ น สงฺกมิ นปี งามิ โสตุตฺติ
รตฺตินฺทิวา นานุปตฺนฺติ มามํ
หานี้ น ปสุสามิ กุหิณฺจ โลก
ตสุมา สุปเป สพฺพภูตานุภมฺปี

เราเดินทางไปในแดนสัตว์ร้าย ก็ไม่หวาดหวั่น
ถึงจะนอนหลับในที่เช่นนั้น ก็ไม่กลัวเกรง
คืนวันผ่านไป ไม่มีอะไรให้เราเดือดร้อน
เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรที่เราจะเสีย ณ ที่ไหนในโลก
เพราะฉะนั้น เราจึงนอนสบาย
ใจก็คิดแต่จะช่วยเหลือปวงสัตว์

๔๕๕ [๑๙.๑๑]

(๑๕/๔๕๔)

สุขี วัตต สุตส น โหติ กิณฺณิ

ผู้ไม่มีอะไรค้างใจกังวล
ย่อมมีแต่ความสุขหนอ

๔๕๖ [๑๙.๑๒]

(๒๕/๕๕)

สภิณฺณํ ปสฺส วิญญูมาโน

ดูสิ! คนมีห้วงกังวล วุ่นวายอยู่

๔๕๗ [๑๙.๑๓]

(๒๕/๕๕)

อติตํ นานุโสจฺญติ นปฺปชปฺปนฺติ นาคตํ
ปจฺจุปฺปนฺเนน ยาเปณฺติ เตन วณฺโณ ปสฺสิตติ

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว
ไม่ฝันเพ้อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน
ฉะนั้น ผิวพรรณจึงผ่องใส

๔๕๘ [๑๙.๑๔]

(๑๕/๒๒)

สุขีโน วัตตารหุโต

ท่านผู้ไกลกิเลส มีความสุขจริงหนอ

๔๕๙ [๑๙.๑๕]

(๑๗/๑๕๓)

ยถาปี อุกเก ชาตํ	ปุณฺฑริกํ ปวทุมฺติ
โนปฺลิปฺติ ตฺเอยน	สุจิคฺคณฺธํ มโนรมํ
ตเถว จ โลกเก ชาโต	พทุโธ โลกเก วิหฺรติ
โนปฺลิปฺติ โลกเกน	ตฺเอยน ปทุมํ ยถา

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
 ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รณรมย์ ฉนใด
 พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
 แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉนนัน

ความเป็นมาของหนังสือ

(จากคำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๔)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้ประมวล
หลักธรรมจำนวนหนึ่งที่เหมาะสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียบเรียงคำ
อธิบายสั้นๆ จัดทำเป็นต้นฉบับหนังสือเล่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะ
พิมพ์เป็นเล่ม เพื่อมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนในสหรัฐฯ ที่ได้มีศรัทธาช่วย
อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในระหว่างที่ผู้รวบรวมหนังสือนี้ ได้รับ
นิมนต์ไปปฏิบัติศาสนกิจ เป็นวิทยากรวิชาพระพุทธรูปที่วิทยาลัย
สวอร์ทมอร์ ณ ซานเมืองฟิลาเดลเฟีย และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชน
ไทยทั่วไปในสหรัฐฯ เท่าที่พบปะ ตลอดจนอาจจะแจกแก่ชาวพุทธใน
ประเทศไทยต่อไปด้วย

หนังสือนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกราวกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๙
ระหว่างที่ผู้รวบรวมได้รับนิมนต์ไปเป็นที่ปรึกษา ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน
นครนิวยอร์ก ใช้ชื่อว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*

ต่อมา ระหว่างพำนักเป็นที่ปรึกษาอยู่ ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในนคร
นิวยอร์กนั่นเอง ผู้รวบรวมได้พิจารณาเห็นว่า นอกจากหนังสือประมวล
หลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ พร้อมทั้งคำอธิบายโดยย่อแล้ว ควรจะจัดทำ
หนังสือประมวลคำสอนที่เป็นภาษิตสั้นๆ ไว่ สักเล่มหนึ่ง เป็นคู่กันด้วย เพื่อ
เป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา ให้ได้ผลในการปฏิบัติ
มากยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกคำสอนสั้นๆ อย่างที่เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิต
ขึ้นจำนวนหนึ่ง จัดทำคำแปลให้ง่ายและกะทัดรัดเท่าที่พอทำได้ แล้วมอบ

ให้วัดวชิรธรรมปทีปจัดพิมพ์ เป็นดั่งคำอวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐*

หนังสือนี้พิมพ์เสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ ให้ชื่อหนังสือในขณะนั้นว่า **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก**

เวลาผ่านไป ก็ได้มีผู้ขอพิมพ์หนังสือสองเล่มข้างต้นนั้นเผยแพร่ในประเทศไทย

สำหรับ **คู่มือดำเนินชีวิต** ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ ว่า **ธรรมานุญชีวิต** และมีการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกประมาณ ๘๐ ครั้ง

ส่วน **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก** เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **อมฤตพจนาน** และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทยในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ นี้

ธรรมดาพุทธศาสนิกชนย่อมสมควรรู้จักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนที่ถือว่าเป็นพุทธพจน์ หรือได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้าโดยตรง จากแหล่งต้นเดิมของคำสอนนั้น คือ จากพระไตรปิฎก ถึงจะไม่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง ก็ควรจรรู้หลักทั่วไปพอเป็นพื้นฐานไว้บ้าง

* พุทธศาสนสุภาษิตที่ได้คัดเลือกรวบรวมมาและแปลไว้นั้น ซึ่งยังเป็นต้นฉบับลายมือ มีมากกว่าที่นำมาพิมพ์ ส่วนที่เป็นเล่มหนังสือนี้คือเฉพาะที่คัดเลือกมาควรรู้ทั่วไปก่อน ดังนั้นถ้ามีโอกาส อาจจะนำส่วนที่ค้างอยู่ในฉบับลายมือ มาพิจารณา รวมเข้าด้วยต่อไป

อนึ่ง พุทธศาสนสุภาษิตในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือแล้ว ระหว่างที่ผู้รวบรวมพำนักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปทีป นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ได้ตกลงกับพระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปทีปนั้น นำออกมาพิมพ์เป็นบัตรหรือแผ่นกระดาษ ภาษิตละแผ่น

เมื่อผู้ศรัทธาท่านใดมาทำบุญวันเกิด ก็ให้เจ้าของวันเกิดจับบัตรภาษิตขึ้นมาแผ่นหนึ่ง นำมาถวายแก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประธานสงฆ์ก็อธิบายไขความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตนั้น เป็นพรธรรมแก่เจ้าของวันเกิด พร้อมทั้งญาติโยมที่มาร่วมทำบุญ ให้เป็นกุศลส่วนภาวานามัย เพื่อความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ที่เป็นแหล่งต้นเดิม คือ พระไตรปิฎกนั้น มีขนาดใหญ่โตมาก ฉบับที่เป็นอักษรไทยรวมชุดหนึ่งมีถึง ๔๕ เล่ม นับเป็นจำนวนหนังสือถึงประมาณ ๒๒,๐๐๐ หน้า ยากที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะอ่านทั่วถึง หรือแม้แต่เลือกอ่านได้ ไม่ต้องพูดถึงการที่จะมีไว้เป็นสมบัติหรือนำติดตัวไปที่ใดๆ ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้คิดเลือกสรรเก็บรวบรวมคำสอนบางส่วนในพระไตรปิฎกเท่าที่ชาวพุทธหรือผู้สนใจทั่วไปควรรู้ มาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ดังได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์กันมาแล้วหลายฉบับ

สำหรับผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดพิมพ์หนังสือขนาดเล็ก ประเภทประมวลคำสอนจากพระไตรปิฎก สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น วิธีที่ดีอย่างหนึ่งคือการประมวลคำสอนโดยจัดเป็น ๓ ประเภท หรือ ๓ ส่วน คือ

๑. คำสอนประเภทคำบรรยาย คำอธิบายเรื่องราว หรือโอวาทานุศาสน์ทั่วไป

๒. คำสอนประเภทหลักธรรม ที่แยกย่อยเป็นข้อๆ เป็นหมวดๆ ตามจำนวนเลข

๓. คำสอนประเภทคำกล่าวสั้นๆ ซึ่งโดยมากเป็นคำร้อยกรอง อย่างที่เรียกว่า พุทธศาสนสุภาษิต

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้เริ่มงานเลือกสรรรวบรวมคำสอนทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวนั้นมาแล้วเป็นเวลานาน

สำหรับประเภทแรก คือ คำสอนประเภทคำบรรยายและโอวาทานุศาสน์ทั่วไป แม้จะได้ประมวลไว้เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ก็เห็นว่ายังไม่เรียบร้อย และยังไม่เป็นตัวแทนคำสอนทั่วไปได้เพียงพอ โดยเฉพาะยังไม่ได้ขัดเกลาคำแปลให้ประณีตและให้เหมาะสำหรับผู้ยังไม่คุ้นกับภาษาทางพระศาสนา จึงยังไม่เคยได้ดำเนินการจัดพิมพ์

ส่วนคำสอนประเภทที่สอง และสาม ได้ปรากฏออกมาเป็นเล่มหนังสือแล้ว คือ **ธรรมานุญชีวิต** และ **อมฤตพจนานัน** ตามลำดับ*

พุทธศาสนิกชนทั่วไปประเภทเริ่มแรกที่สุด แม้จะยังไม่รู้คำสอนครบทั้ง ๓ ประเภท ก็ควรรู้จักหรือจดจำคำสอนสั้นๆ ประเภทพุทธศาสนสุภาษิตไว้บ้าง คำสอนประเภทนี้ แม้จะสั้น แต่ก็กินความหมายกว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ทำให้รู้สึกว่าจะต้องใช้ความพยายามในการอ่านมาก อีกทั้งจำง่าย กะทัดรัด เหมาะที่จะถือเป็นคติประจำใจ หรือยกขึ้นอ้างในเวลาที่ต้องการ

โดยเฉพาะสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การเรียนรู้จดจำพุทธศาสนสุภาษิตเป็นวิธีฝึกอบรมที่ดี ซึ่งให้ผลทั้งในทางจริยธรรม ภาษา และวัฒนธรรม

พุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกมีมากมาย แต่ในหนังสือเล่มน้อยนี้ได้พยายามเลือกสรรรวบรวมมาให้ครอบคลุมหลักทั่วไปที่ควรสนใจ และแปลให้เข้าใจได้ง่าย จัดไว้เป็นหมวดๆ ให้ศึกษาค้นคว้าได้สะดวก

พึงเข้าใจว่า พุทธศาสนสุภาษิตทั้งหมดในหนังสือนี้ เป็นเพียงคำสอนส่วนเล็กน้อยจากพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาพึงใช้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่จะวิจัยพุทธธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

* คำสอนประเภทแรกนั้น จนบัดนี้ (๒๖ เม.ย. ๒๕๔๗) ก็ยังไม่มีเวลาทำต่อ จึงยังเป็นงานค้างค้าง ได้คิดกะไว้ว่า ถ้าทำเสร็จ ก็จะรวมกันเป็นหนังสือชุด ๓ เล่ม ที่เป็นแกนของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน และจะให้ชื่อคล้องจองสมที่จะเป็นชุดเดียวกัน

คำปรารภ

(ในการพิมพ์ฉบับ บาลี-ไทย-อังกฤษ ครั้งที่ ๑)

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อใกล้เสร็จภารกิจเป็นวิทยากรในวิชาพระพุทธศาสนา ที่ Swarthmore College ในสหรัฐอเมริกา อาตมภาพระลึกถึงญาติโยมชาวไทยมากท่านที่ได้มีศรัทธาไปอุปถัมภ์ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเป็นอยู่ที่นั่น จึงได้จัดทำหนังสือ *ธรรมานุญชีวิต* (ในชื่อเดิมว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*) เพื่อมอบให้เป็นการอนุโมทนา และจะได้แจ่มมอบแก่พุทธศาสนิกชนไทยทั่วไปต่อไป

ถัดจากนั้น เมื่อได้รับนิมนต์ให้อยู่พำนัก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในเมืองนิวยอร์ก เพื่อรอเวลาไปประชุมพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาครั้งแรกที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่มีมติตั้งสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา) และเป็นที่ปรึกษาของวัดดังกล่าว ก็ได้จัดทำหนังสือประมวลพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นคู่กันกับ *ธรรมานุญชีวิต* นั้น ซึ่งเกิดเป็นหนังสือชื่อว่า *อมฤตพจนนา* (เริ่มแรก วัดวชิรธรรมปทีปพิมพ์แจกในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ในชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ต่อมา เมื่ออาจารย์ Bruce Evans แปล *ธรรมานุญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ โดยมูลนิธิพุทธธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ เสร็จแล้ว ดร.สมศีล ฌานวงศ์ ได้มาร่วมตรวจชำระคำแปลด้วย และหลังจากนั้น เมื่ออาตมภาพนำคำสอนแก่ผู้ลาสิกขาที่วัดญาณเวศกวัน มาเรียบเรียงเป็น “วินัยชาวพุทธ” ซึ่งได้รวมเข้าเป็นส่วนนำหน้าของหนังสือ *ธรรมานุญชีวิต* ก็ได้ขอให้ดร.สมศีลแปล “วินัยชาวพุทธ” เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้หนังสือ *ธรรมานุญชีวิต* มีพากย์ภาษาอังกฤษครบเต็มตรงกับพากย์ภาษาไทย

บัดนี้ ดร.สมศีลได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง และจะพิมพ์ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๓ ภาษา (บาลี-ไทย-อังกฤษ) แจกเป็นธรรมทาน โดยปรารภโอกาสที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สังกัดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓

คงเป็นความบังเอิญอันเป็นความเหมาะสมพอดี ที่ ดร.สมศีล ผู้ได้ทำงานภาษาอังกฤษให้แก่หนังสือ *ธรรมานุญชีวิต* เสร็จสิ้นมาแล้ว ได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จอีก ทำให้หนังสือ ๒ เรื่อง ที่ตั้งใจไว้ให้เป็นคู่กันนี้ มีคู่ครบบริบูรณ์ในพากย์ภาษาอังกฤษด้วย

แท้จริงนั้น ดร.สมศีลได้ยกร่างคำแปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จนานพอสมควรแล้ว แต่จำเป็นต้องสอบถามเจ้าของเรื่องเดิมคือผู้เรียบเรียง เพื่อแก้ไขข้อสงสัยบางประการ และอรรถภาพเองได้เป็นเหตุของความล่าช้า เนื่องจากปัญหาการอาพาธ ยิ่งกว่านั้น เมื่อดร.สมศีลพบเนื้อหาของ *อมฤตพจนนา* ส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์ ซึ่งค้างอยู่ในฉบับลายมือ ก็คิดจะแปลส่วนที่ยังเป็นลายมือ นั้นเป็นภาษาอังกฤษ และนำมารวมเข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นฉบับที่ครบบริบูรณ์ แต่อรรถภาพเองอีกนั่นแหละที่เป็นเหตุขัดข้องของความตั้งใจดีนั้น เพราะความซับซ้อนของอาการอาพาธทำให้เหมือนกับได้ย่ำยังกุศลฉันทะของดร.สมศีลไปเสีย

ดร.สมศีลเป็นผู้มีศรัทธาในธรรม และเมื่อทำงานด้านภาษาอังกฤษ ก็มีฉันทะจริงใจในการแปลหนังสือธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ศรัทธาและฉันทะนี้ได้แสดงออกมาตั้งแต่อาสาช่วยพิมพ์ตีตื้นฉบับภาษาอังกฤษครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยม ครั้นเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย ทั้งที่มีงานประจำเต็มมือบ้างล้นมือบ้างอยู่แล้ว ก็ยังสละเวลาและเรี่ยวแรงมาแปลหนังสือธรรมที่พอใจเห็นคุณค่าให้เป็นภาษาอังกฤษเสร็จมาตามลำดับ จน

แม้เป็นศาสตราจารย์ และเกษียณอายุราชการแล้ว ก็มั่นคงในธรรมฉันทะ นั้น ยังเข้มแข็งในการทำงานแปลไม่ลดถอย งานแปลทั้งนี้ รวมทั้งหนังสือ *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ (The Pali Canon: What a Buddhist Must Know)* ซึ่งให้ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้ใช้หนังสือ *ธรรมานุญชีวิต* และ *อมฤตพจนา* เข้าใจและปฏิบัติพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องและเต็มยิ่งขึ้น

อนึ่ง หนังสือ *อมฤตพจนา* เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่การพิมพ์ใช้ระบบเรียงแม่แบบตัวอักษร ในเวลาที่ผ่านมาได้มีการพิมพ์ใหม่หลายครั้ง การตีพิมพ์หนังสือ *อมฤตพจนา* จึงค่อนข้างล้าหลังการจัดกระจาย และตัวผู้เรียบเรียงเองก็ไม่แน่ใจว่าครั้งไหนได้มีโอกาสพิสูจน์อักษรให้ลงตัวเป็นแบบที่แน่นอน จึงไม่พ้นที่จะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและข้อที่น่าสงสัย บัดนี้ ในการพิมพ์ฉบับ ๓ ภาษา ดร.สมศีลได้สละเวลาตรวจสอบตัวอักษรและตัวเลขกับอาคตสถานเช่นคัมภีร์ที่มาอย่างทั่วตลอด จึงจะได้ขอให้ใช้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ของ *อมฤตพจนา* ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ เป็นต้นแบบในการพิมพ์ครั้งใหม่ภายหน้าสืบต่อไป

ขออนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฌานวังสะ ราชบัณฑิต ที่มีใจศรัทธา และได้เจริญอิทธิบาทธรรมต่อเนื่องมาตลอดเวลายาวนาน ในงานส่งเสริมเพิ่มกำลังแห่งการศึกษาสั่งสอนสาธตสงฆธรรม ดำรงอนุรักษศักดิ์และสิทธิ์แห่งวิชาการ ขอกุศลกิจที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยหนุนนำความงอกงามแพร่หลายแห่งสัมมาทัศนะ เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความแผ่ขยายแห่งธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ตลอดกาลนาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

